

enviro

25
rokov

MINISTERSTVO
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

magazín

Odborno-náučný časopis o životnom prostredí

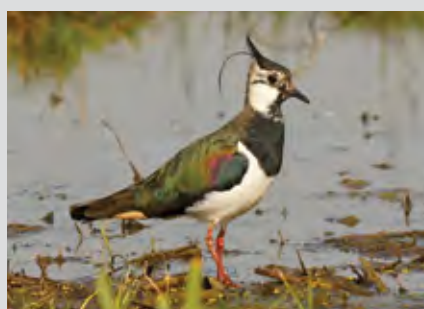
3/2020 | XXV. ročník

ENVIROPOLITIKA

**ETM 2020 -
za čistejšiu dopravu**

**Bonnský dohovor chráni
ďalšie sťahovavé druhy**

**Horehronie v lete,
raj v Tatrách**

FOTO VYDANIA

Aj takéto rozprávkové výhľady vás čakajú na Horehroní. Nízke Tatry sa tiahnu v dĺžke 80 km smerom zo západu na východ medzi malebnými údoliami Váhu a Hrona. Hlavný hrebeň dosahuje tromi vrcholmi výšku vyše 2 000 m. Z najvyšších vrcholov Ďumbier (2 043 m), Chopok (2 024 m), Dereše (2 004 m), Chabenec (1 955 m) a Kráľova hoľa (1 948 m) poskytujú jedinečné výhľady na okolité pohoria a údolia.

Zdroj: <https://slovakregion.sk/predstavujeme/nizke-tatry>

Foto: www.turistika.horehronie.sk

OBSAH

ENVIROTÉMA

- 8 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE NIE JE JEDINÝM PROBLÉMOM, ALE KRUCIÁLNYM (ROZHOVOR S MINISTROM ŽP)
- 10 | STRATEGICKÉ MATERIÁLY A PRÁVNE PREDPISY ZAMERANÉ NA ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
- 11 | 30 ROKOV ÚSTREDNÉHO ORGÁNU STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
- 13 | ROZŠÍRENÝ SÚBOR KLÚČOVÝCH INDIKÁTOROV ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
- 14 | SCENÁRE PRE PRÍRODU SLOVENSKA DO ROKU 2050
- 16 | SIŽP POSILŇUJE OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
- 17 | SOER 2020 - ŽIVOTNÉ PROSTREDIE EURÓPY – STAV A PERSPEKTÍVA 2020
- 18 | NÁRODNÁ ZOO BOJNICE MÁ 65 ROKOV
- 19 | 90. VÝROČIE SLOVENSKÉHO MÚZEA OCHRANY PRÍRODY A JASKYNIARSTVA
- 20 | MIESTNA ŠTÁTNA SPRÁVA STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
- 21 | VOLANIE PO ZNOVUZRIADENÍ ŠPECIALIZOVANEJ ŠTÁTNEJ SPRÁVY STAROSTLIVOSTI O ŽP (I. ČASŤ)
- 22 | EURÓPSKA ZELENÁ DOHODA AKO RÁMEC NA OBNOVU HOSPODÁRSTVA A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SR

ENVIROSLOVENSKO

- 4 | KORONAKRÍZA POTVRDILA VÝZNAM UDRŽATEĽNEJ MOBILITY, PODPORME JU KAMPAŇOU ETM 2020
- 5 | POZVÁNKA NA KONFERENCIU ŽIVOTNÉ PROSTREDIE MIEST
- 6 | VĎAKA TZV. LOCKDOWNU ZAČNEME ŽIŤ NA EKOLOGICKÝ DLH NESKÔR

- 6 | NA SLOVENSKU MÁME NOVÉ CHRÁNENÉ AREÁLY
- 6 | ENVIROSPRÁVY

OP KŽP

- 30 | PRÍKLADY DOBREJ PRAXE – PROJEKTY PRIJÍMATEĽOV NENÁVRATNÉHO FINANČNÉHO PRÍSPEVKU Z OP KŽP
- 31 | PROGRAMY NADNÁRODNEJ SPOLUPRÁCE V GESCII MŽP SR

ENVIROSVET

- 28 | BONNSKÝ DOHOVOR CHRÁNÍ ĎALŠIE ŠTAHOVAVÉ DRUHY VOĽNE ŽIJÚCICH ŽIVOČÍCHOV

ENVIROVÝCHOVA

- 24 | ZELENÝ VZDELÁVACÍ FOND PODPORUJE AJ OCHRANU MOKRAĎÍ
- 25 | EWOBOX – INTERVIEW S POUŽÍVATEĽOM
- 26 | NÁUČNÝ CHODNÍK PRÍBEH KRAJINY V SEV SAŽP DROPIE OTVORENÝ
- 27 | ŠKOLA PRE 21. STOROČIE – Z LAVÍC DO ŽIVOTA

ENVIROPROJEKT

- 32 | INTENZÍVNOU SPOLUPRÁCOU K LEPŠEJ KVALITE OVZDUŠIA NA SLOVENSKU

ENVIRORELAX

- 34 | HOREHRONIE V LETE, RAJ PRE TURISTOV

Enviromagazín 3/2020 je financovaný s podporou Environmentálneho fondu.

enviro magazín

- odborná-náučný časopis o životnom prostredí, XXV. ročník, 3. číslo (júl 2020)
- vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia (IČO 00 626 031) šesťkrát ročne, www.enviromagazin.sk
- evidenčné číslo – EV 636/08
- medzinárodné štandardné číslo seriálu – ISSN 1335-1877

Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, 975 90 Banská Bystrica, tel.: 048/ 43 74 122, mobil: 0907 854 204, e-mail: enviro@sazp.sk

Redakčná rada: Slavomír Held (MŽP SR), Tomáš Orfánus, Alica Kučerová (obaja SAŽP), Michaela Mrázová, Viktória Ihringová (obe ŠOP SR), Róbert Jelínek (ŠGÚDŠ), Marián Bocák (SVP, š. p.), Kateřina Hrušková (SHMÚ), Marián Schwarz (TUZVO),

Daniela Ďurčanská (UNIZA), Marek Drimal (UMB), Nadežda Številová (TUKE), Peter Fedor (Prírodovedecká fakulta UK), Jozef Klinda

Redaktorka: Iveta Kureková (SAŽP)

Jazykové korektúry: Stela Solčianska

Tlač, grafické a editorské práce: Kasico, a. s.

Papier: CLARO SILK, 115 g/m² vnútro, 250 g/m² obálka, matný

Fotografia na titulnej strane: Pixabay

Nevyžiadané rukopisy a fotografie nevraciam. Redakcia si vyhradzuje právo na korigovanie a krátenie textov v prípade potreby. Kopírovanie a rozširovanie časopisu, prípadne jeho častí výhradne s povolením vydavateľa.

Koronakríza potvrdila význam udržateľnej mobility, podporme ju aj národnou kampaňou ETM 2020

Celosvetová pandémia si vyžiadala opatrenia, ktoré výrazne obmedzili mobilitu obyvateľov. Vďaka tomu, že počas „lockdownu“ autá takmer zmizli z ulíc, sa významne znížila úroveň prachu, hluku a znečistenia ovzdušia. Podľa štúdie Centra pre výskum energií a čistého ovzdušia v Helsinkách sa tak predišlo 11-tisíc predčasným úmrtiam v Európe. Spolu s uvoľňovaním opatrení začína mobilita obyvateľov narastať a hrozí, že osobná motorová doprava stúpne na ešte vyššie hodnoty ako pred pandémiou. Cieľom najbližšieho obdobia je tomu predísť a skvelú príležitosť na to ponúka aj kampaň Európsky týždeň mobility (ETM), ktorú u nás na národnej úrovni koordinuje rezortná organizácia Ministerstva životného prostredia SR (MŽP SR) Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP).

Priemerná produkcia emisií z jedného bicykla je prepočítaná na 5 g CO₂. Podľa priemernej spotreby kalórií pridáme ďalších 16 g na kilometer a vychádza nám číslo 21 g CO₂ na kilometer jazdy, čo je desaťkrát menej ako auto. (zdroj: www.nechajmeautodoma.eu)

A má na čom stavať. Do kampane ETM, zameranej na podporu opatrení udržateľnej mobility, sa v jej posledných ročníkoch zapájajú nielen samosprávy, ktoré oslovovala hlavne v prvopočiatoch, ale postupne sa pridávajú ďalšie štátne, verejné a mimovládne organizácie, školy, ale aj súkromné spoločnosti. Vďaka nej je aj na Slovensku každoročne obdobie od 16. do 22. septembra naplnené aktivitami zapojených samospráv a ich partnerov, ktoré uzatvára tradičný Deň bez áut. ETM je aj skvelou príležitosťou pre mestá verejne prezentovať zavedené trvalé opatrenia (napr. zriadenie bezemisných zón, chodníkov pre peších a cyklo dopravu či vybudovanie integrovaného dopravného systému a pod.), ktoré majú zabezpečiť vyváženosť všetkých druhov dopravy s dôrazom na jej udrža-

teľné formy – pešiu dopravu, cyklistiku a verejnú dopravu. Zapojiť sa do **aktuálnej kampane s heslom Čistejšia doprava pre všetkých** má možnosť do 15. septembra 2020 aj vaše mesto/obec alebo organizácia, či škola prostredníctvom **registrácie na: www.eurotm.sk**, kde nájdete aj ďalšie informácie o kampani ETM.

Príklady dobrej praxe

Osvedčený spôsob, ako motivovať a inšpirovať na zapojenie sa do kampane je aj prezentácia príkladov dobrej praxe. Aj z tohto dôvodu vyhlasuje MŽP SR spolu so SAŽP každoročne **národnú súťaž o Cenu ETM**.

V minulom roku ju v kategórii **Aktívna samospráva** získala **obec Ivanka pri Dunaji**, kde pripravili nielen inšpiratívne podujatia, ale sa zamerali aj na trvalé opatrenia v zmysle minuloročnej témy kampane *Bez-*

pečná chôdza a cyklistika. Prostredníctvom aktivity *Spravme, čo sa dá* sa pustili s verejnosťou, odborníkmi a dotknutými inštitúciami do riešenia neúnosnej dopravnej situácie v okolí miestnej základnej a materskej školy. Výsledkom bol návrh riešenia problematických úsekov a spracovanie vizuálnych návrhov. V kategórii **Efektívne trvalé opatrenie vyhralo mesto Nováky**. Pomer finančná náročnosť vs. celkový vplyv vyšiel najlepšie v prospech *pešibusu*, ktorý v Novákoch funguje už druhý školský rok. Náklady na jeho prevádzku sú nulové. Princíp je jednoduchý. „Šofér“ *pešibusu* kráča po vopred určenej trase do školy, hlavne z dôvodu tzv. „mamataxi“, a na dohodnutých zastávkach mu rodičia odovzdávajú svoje deti, žiakov 1. až 4.

Používaním autobusu sa naša uhlíková stopa môže znížiť na 102 g CO₂ na kilometer (zdroj: www.nechajmeautodoma.eu)

ročníka, ktoré tak pod dohľadom prídu bezpečne do školy. V kategórii **Originálna aktivita** boli najúspešnejšie **Košice** so svojou aktivitou *CykloDobro*. Občianske združenie OKOLO počas nej dobrovoľnícky vykladalo 10 bicyklov, ktoré boli rozdane sirotám, do rómskych osád a iným sociálne znevýhodneným skupinám. Verejnosť sa mohla do aktivity zapojiť prinesením náhradných dielov či náradia.

Ocenenia sa udeľujú aj na európskej úrovni

Aktivity súťažiacich slovenských miest potvrdzujú, že ak v nich budú naďalej pokračovať, majú vysoký potenciál získať ocenenia aj na európskej úrovni. Od 18. mája poznáme aj víťazov kampane ETM 2019. Ich aktivity a zrealizované trvalé opatrenia sú tiež hodné nasledovania.

Vítazom Ceny ETM 2019 pre väčšie mestá sa stalo srbské mesto Kruševac, ktoré presvedčilo porotu svojimi rozsiahlymi aktivitami, podporenými miestnou samosprávou a výraznou účasťou občanov. Počas ETM 2019 sa jeho ulice tešili novému životu bez automobilov, a to nielen v jeho centre, ktoré patrilo prevažne chodcom, ale aj v predmestiach, kde ľudia organizovali rôzne aktivity. Tvár mesta sa zmenila aj vybudovaním nových cyklotrás, chodní-

 Vlaku oproti autu ušporí takmer 90 g CO₂/osobokilometer (zdroj: www.zssk.sk)

kov, verejných námestí, mestských parkov, lavičiek a dokonca aj hojdačiek.

Karditsa, malé mestečko v Grécku, sa stalo víťazom Ceny ETM 2019 pre menšie mestá/obce. Na porotu zapôsobilo nápaditými propagačnými materiálmi, ako aj partnerstvami, prostredníctvom ktorých

propagovali a podporovali trvalo udržateľnú mobilitu. Medzi ďalšie iniciatívy patrili finančné výhody pre spoločnosti zavádzajúce udržateľné opatrenia v oblasti mobility a benefity vo forme voľna pre zamestnancov, ktorí do práce dochádzali na bicykli alebo pešo.

Vítazom Ceny za plánovanie udržateľnej mestskej mobility (SUMP) sa stal Brusel. Hlavné mesto Belgicka si stanovilo jasné a ambiciózne ciele, medzi ktoré patrí nulová úmrtnosť v cestnej premávke do roku 2030, obmedzenie používania automobilov, zníženie rýchlosti na 30 km/h do roku 2021 a zvýšenie počtu peších zón. Porotu obzvlášť zaujal prístup pri dosahovaní týchto cieľov, pričom mesto vnímať ako „ekosystém“.

Španielske mesto Pontevedra sa stalo víťazom Ceny EÚ za bezpečnosť na cestách v mestách, ktorá bola udelená prvýkrát. Mesto použilo jasnú a starostlivú monitorovaciu stratégiu, aby určilo, ktoré politiky sú účinné a ktoré je potrebné aktualizovať, čo vedie k zvý-

šeniu aktívnej mobility, ako sú chôdza a jazda na bicykli. Na porotu urobilo dojem, že mesto využilo širokú škálu opatrení vrátane obmedzenia rýchlosti na 10 až 30 km/h a vytvárania ďalších verejných priestranstiev, ktoré sú pre chodcov a cyklistov atraktívne.

SAŽP pri vyhlasovaní kampane ETM dlhodobo úzko spolupracuje s rezortom dopravy. Kampanň *Do práce na bicykli*, preložená pre koronakrízu, bude prebiehať počas mesiaca september a symbolicky sa tak pretnú dve partnerské kampane zamerané na udržateľnú mobilitu. Ak sa zapojíte do ktorejkoľvek z nich, životné prostredie sa vám odvdáči.

Presadnime na bicykel

Už počas karantény sa ukázalo, že bicyklovanie je najbezpečnejší a najúčinnější spôsob dopravy, aký máme. Znižuje znečistenie ovzdušia, zvyšuje u ľudí imunitu a kondíciu, čím znižuje aj riziko nákazy vírusom.

Ak chceme meniť veci, možno aj svet, musíme začať od seba. Až potom môžeme žiadať ostatných, aby sa pridali, pomohli. Dovolili sme si formulovať niekoľko adresných odporúčaní, ktoré by mohli slo-

venské mestá posunúť smerom k udržateľnosti.

1. Odporúčanie pre obyvateľov miest a obcí na Slovensku

Mali by ste v rámci možnosti nechať auto doma. Mestá na Slovensku, okrem Bratislavy a Košíc, sú rozlohou ideálne na presun na bicykli alebo peši z jedného ich konca na druhý bez nutnosti disponovať špeciálnou kondíciou a v časovom horizonte max. do jednej hodiny.

2. Odporúčanie pre samosprávy

Mali by ste z vlastnej iniciatívy začať konať rýchlo, aby ste predišli možným dopravným problémom, ktoré hrozia po uvoľnení všetkých obmedzení a otvorení škôl. Opatrní ľudia „ukrývajúci sa“ v autách môžu spôsobiť dopravný kolaps a následná realizácia opatrení bude ťažšia a finančne náročnejšia. Dočasne, ideálne natrvalo, zriadajte cyklopruhy, znižujte rýchlosť motorovej dopravy,

rozširujte zóny bez áut, utlmujte dopravu v blízkosti škôl.

3. Odporúčanie pre vládu SR

Vydajte jednotné usmernenie a vyčleňte financie na koordinované a efektívne opatrenia podporujúce aktívnu mobilitu v našich mestách. Iste, rozvoj miest je predovšetkým v rukách samospráv, ale aby boli procesy efektívne a financie na ne boli správne investované, vyžaduje si to personálne a odborné zastrešenie.

Text: Iveta Kureková, SAŽP, a Andrea Štulajterová, národná koordinátorka kampaní Do práce na bicykli a Európsky týždeň mobility na Slovensku

Ministerstvo životného prostredia SR a Slovenská agentúra životného prostredia vás pozývajú na **XI. ročník konferencie**

Životné prostredie miest,

ktorá sa bude konať **1. októbra 2020 v Žiline.**

Podrobnejšie informácie zverejníme už čoskoro na www.sazp.sk.

Národná kampaň Európskeho týždňa mobility a konferencia Životné prostredie miest sú realizované v rámci národného projektu Zlepšovanie informovanosti a poskytovanie poradenstva v oblasti zlepšovania kvality životného prostredia na Slovensku. Projekt je spolufinancovaný z Kohézneho fondu v rámci Operačného programu Kvalita životného prostredia.

Envirosprávy

Minister životného prostredia Ján Budaj sa prvýkrát pracovne stretol s prezidentkou SR Zuzanou Čaputovou. Diskutovali o najdôležitejších prioritách zeleného rezortu – odstraňovaní environmentálnych záťaží, ochrane vôd, národných parkov, zmierňovaní dôsledkov zmeny klímy, ako aj financovanie európskej obnovy. Hlava štátu ocenila šéfa envirorezortu, že sa venuje najpálčivejším a dlhé roky neriešeným témam.

•••

Na online rokovaní vodných riaditeľov a riaditeľov pre morskú stratégiu členských štátov EÚ, organizovanom predsedajúcim Chorvátskom, odzneli informácie o prijatí Európskej zelenej dohody a jej dôsledkoch pre vodnú politiku EÚ. Bola prerokovaná aj Správa o hodnotení implementácie rámcovej smernice o vode a súvisiacich nariadení (tzv. Fitness Check).

•••

Ochranári z Lesoochranárskeho zoskupenia VLK, Slovenskej ornitologickej spoločnosti (SOS) a občianskeho združenia Prales vyzývajú na okamžité zastavenie ťažby v lesoch s hlucháňom hŕnym. Reagovali tak na rozhodnutie Európskej komisie (EK) podať na Súdny dvor EÚ návrh na začatie konania proti Slovensku za ohrozenie tohto druhu. Zastavenie ťažby podľa nich nezabezpečí len minimalizovanie následkov pri konaní na súde, ale aj vytvorenie časti jadrovej zóny pre budúcu zónáciu národných parkov.

•••

Zelené hospodárstvo – informačná platforma prezentuje už aj zelené riešenia mimovládnych neziskových organizácií. Občianske združenia Ekocharita Slovensko Slovensku, Sobi.eco, Kompostujeme a Inštitút cirkulárnej ekonomiky už ponúkajú svoje zelené riešenia na využitie či inšpiráciu.

Text: TASR

a odbor komunikácie MŽP SR

Vďaka tzv. lockdownu začneme žiť na ekologický dlh neskôr

Deň ekologického dlhu tento rok pripadne na **22. augusta**. Informovala o tom nezisková organizácia Global Footprint Network (GFN), ktorá pripomenula, že vlni ľudstvo žilo na dlh už od 29. júla. Pozitívny posun v tomto roku súvisí s obmedzením ekonomiky, ktoré si vyžiadala pandémia koronavírusu SARS-CoV-2 vo svete.

Ako na svojom webe informoval magazín

Geo, GFN vo svojom vyhlásení označila túto situáciu za „historický zvrät“. Na základe údajov Organizácie Spojených národov totiž inštitút

GFN odhaduje, že

uhľiková stopa sa v tomto roku v porovnaní s rokom 2019 zníži o 14,5 percenta, a to v dôsledku poklesu spotreby energie spojeného s tzv. lockdownom.

Deň ekologického dlhu pripadá na deň, keď ľudstvo vyčerpalo všetky prírodné zdroje, ktoré je biosféra schopná nahradiť za jeden rok. Z najnovších prepočtov vyplýva, že **na zabezpečenie zdrojov spotrebovaných ľudstvom**, ako sú voda, pôda, drevo a čistý vzduch, **by bolo v súčasnosti potrebné 1,6 zemegule** (vlni to bolo 1,75 zemegule), konštatoval GFN. **Celosvetový deň ekologického dlhu sa stanovuje od roku 1970**, vtedy pripadol na 29. decembra, a tak mala zem deficit zdrojov len dva dni.

Text: TASR

Ilustračný obrázok: Pixabay

Na Slovensku máme nové chránené areály

Vláda schválila od júla tohto roka päť nových chránených areálov. **Chránený areál Vinište** sa nachádza v okrese Topoľčany v katastrálnom území Podhradie. Platí tam bude tretí stupeň ochrany prírody. Zabezpečiť sa tam má napríklad ochrana porastov borievky obyčajnej. Pre **chránený areál Bradlo** bude platiť piaty stupeň ochrany. Nachádza sa v okrese Revúca v katastrálnom území Nandraž a Rákoš. Ochrániť sa tu má šesť druhov živočíchov európskeho významu. Územie chráneného areálu **Nesvadské**

piesky (okres Komárno) je súčasťou Chráneného vtáčieho územia Dolné Považie. V chránenom areáli sa nachádzajú biotopy rastlín národného významu, ako sú kurička kľbkatá alebo silenka dneperská a tiež biotop koníka stepného. Areál bude rozdelený na dve zóny. V zóne C bude platiť tretí stupeň ochrany, v zóne D druhý stupeň. V **Jurskom Chlme** sa má chrániť pichliač úzkolistý, kosatec pochybný aj kozinec bezbyľový. Areál sa nachádza v okrese Komárno v katastrálnom území Búč a v okrese

Nové Zámky v katastrálnom území Mužla. Bude tam platiť tretí stupeň ochrany. Celková výmera chráneného areálu je 103,10 hektára. Cieľom vyhlásenia chráneného areálu **Mostová** (okres Komárno) je dosiahnutie a následné zachovanie priaznivého stavu vnútrozemských slanísk a slaných lúk, ktoré sa na tomto území nachádzajú. Mostová bude rozdelená na dve zóny, v ktorých bude platiť štvrtý a tretí stupeň ochrany.

Text: TASR

Vážené čitateľky a vážení čitatelia,

environmentálna politika, jej nastavenie a dôsledné napĺňanie v praxi sú spolu so zmenou nášho správania kľúčové pre stav životného prostredia. Skvelé je, že si to uvedomuje čoraz viac ľudí na Slovensku, a tak narastá aj tlak na vedenie nášho štátu, aby sa environmentálnej politike venovala dostatočná pozornosť. Uvedomuje si to aj nový šéf envirorezortu Ján Budaj, ktorý po nástupe na post narazil na množstvo neriešených problémov. V otvorenom rozhovore opisuje svoje prvé kroky, hodnotí envirolegislatívu a naznačuje, čo v oblasti environmentu nemieni tolerovať. Okrem iného chystá aj zmenu organizačnej štruktúry Ministerstva životného prostredia SR, ktoré má ako ústredný orgán starostlivosti o životné prostredie za sebou už 30-ročnú históriu. Prešlo si mnohými zmenami, ktoré spolu s pozitívnymi a negatívnymi míľnikmi jeho existencie a jeho významom

pre smerovanie našej enviropolitiky zhrnul dlhoročný zamestnanec envirorezortu a člen redakčnej rady Enviromagazínu Jozef Klinda. V ďalšom príspevku sa venoval aj miestnej štátnej správe starostlivosti o životné prostredie, a na túto tému sme sa pozreli aj prostredníctvom výsledkov analýzy občianskeho združenia VIA IURIS. V hlavnej téme sa redakcia nevracia k strategickým materiálom a legislatíve zameranej na životné prostredie, pretože sa im podrobne venovala v starších archívnych vydaniach Enviromagazínu, nájdete tam však na ne odkazy. Úlohy MŽP SR v oblasti enviropolitiky pomáhajú plniť aj organizácie a štátne podniky v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti. Tri z nich vám svoju činnosť priblížia na našich stránkach vrátane Slovenskej inšpekcie životného prostredia. Prostredníctvom aktuálneho vydania sa dozviete aj, prečo bol opäť rozšírený súbor kľúčových indikátorov životného prostredia, ktoré poskytujú prehľad o jeho stave a významne pomáhajú pri plánovaní a stanovovaní politických cieľov. Zaujímavé informácie prináša predstavovaná publikácia *Scenáre pre prírodu Slovenska do roku 2050*, v rámci ktorej spoznáte aj štyri hlavné scenáre možných vývojových trajektórií pre prírodu Slovenska (Tradície, Biodiverzita, Ekonomika, Inovácie). To, ktorým scenárom by sme sa mali riadiť a ktorým smerom nastaviť politiku, naznačuje aj Európska zelená dohoda ako rámec na obnovu hospodárstva a jej implikácie pre SR, s ktorou sa máte možnosť oboznámiť v závere hlavnej témy.

Príjemné čítanie.

doc. RNDr. Juraj Bebej, CSc.,
poverený zastupovaním riaditeľa
sekcie environmentalistiky SAŽP

ENVIROPOLITIKA

Životné prostredie nie je jediným problémom Slovenska, ale kruciálnym

O tom, ako sa s ním vyrovnáme, rozhoduje každý jeden z nás, ale svoju váhu má aj vplyv politiky. Garantom tej „zelenej“ je Ministerstvo životného prostredia SR. Zvláda to? Minister životného prostredia SR Ján Budaj sa vyjadril takto: „Je to vec presvedčenia a poslania, ktoré aj v tomto rezorte veľa ľudí cíti. Je to postoj k životu, v ktorom musíme voliť medzi dobrom a zlom. Chrániť prírodu, zdravie ľudí, chrániť jedinečné dedičstvo flóry a fauny Slovenska, to všetko je bezpochyby dobro. Som hrdý, že môžem trochu pomôcť.“ V nasledujúcom otvorenom rozhovore sa dozvieme, čo si minister Ján Budaj myslí o výmene generácií vo vláde, o jej environmentálnom programe, ale aj to, na aké problémy narazil po svojom nástupe na tento post či aké zmeny chystá (nielen) v environmentálnej legislatíve a prečo sa po tridsiatich rokoch vrátil do Chemických závodov Juraja Dimitrova (dnešného Istrochemu).

Minister životného prostredia SR Ján Budaj: „Naše envirozákony sú napohľad dobré. Prečo však potom nie je vďaka nim krásne a čisté Slovensko?“

Pán minister, máte za sebou prvé tri mesiace vo vláde na poste ministra životného prostredia. Aké boli vaše očakávania a aká je realita? Možno to porovnať s vašim medializovaným pádom z člna do Dunaja?

Presne, bol to skok do studenej vody. Nakoniec pred voľbami málokto rátal s tým, že Igor Matovič bude zostavovať vládu. Predpokladám, že ešte menej ľudí rávalo s tým, že na poste ministra životného prostredia sa ocitnem ja, ale stalo sa... Výsledky volieb 2020 vnímam ako príležitosť pomôcť tretej veľkej zmene Slovenska (po prelomových rokoch 1989 a 1998), ako aj novej politickej generácii, ktorá ide dopredu. No prišiel koronavírus a všetko zmenil. Podľa mňa je tento vírus varovným prstom. Po tomto šoku hovorí o potrebe zásadnej zmeny celá

Európa. Hovorí sa o tom, že musíme opustiť staré technológie aj doterajší pohľad na využívanie fosílnych surovín. Musíme sa rozlúčiť so starou predstavou dobrého života, ktorý sa mnohým scvrkával do obrazu plného nákupného vozíka, do auta, luxusnej dovolenky... Dnes máme za sebou jeden z prejavov sebaobrany prírody (lebo čo iné je COVID-19) voči nášmu bezohľadnému konzumu. Ak by sme ten varovný prst chceli ignorovať, potom nás globálne klimatické zmeny donútia vytriezviť. Načo nám bude plný nákupný vozík, keď budeme v izolácii alebo dokonca ochorieme? Chceme naozaj čakať, keď sa náš svet zrúti pod ťarchou konfliktov o pitnú vodu a dýchatelný vzduch? Ak naša civilizácia nechce dopadnúť ako Rím, musí začať s naprávaním všetkého, čo

pokazila, a tým je hlavne životné prostredie. Nehovorím, že ide o jediný svetový problém, ale je kruciálnym, pretože je otázkou prežitia tej civilizácie, ktorú poznáme.

Vládny kabinet to potvrdil aj v Programovom vyhlásení vlády SR, kde prisľúbil zodpovednú ochranu životného prostredia. Ktoré časti tohto dokumentu vy osobne považujete za kľúčové, na čom budete nástožiť, aby sa začalo plniť čo najskôr?

To je ťažká otázka, kľúčové je všetko. Životnému prostrediu sme venovali najpodrobnejšiu a najdlhšiu kapitolu, aká sa za ktorejkoľvek vlády ocitla v programovom vyhlásení. Sú v nej vymenované envirozáťažky, ktoré už ľudia odmietajú ďalej znášať. Je tam aj zrušenie

dávnych „betonárskych“ investičných plánov vlády, kvôli ktorým mali padnúť viaceré krásne údolia. Rušíme aj plán ťahať nad našou vodnou zásobárňou ropovod. Vláda sa prihlásila k Agende 2030 a k záväzkom Slovenska v zmysle Parížskej klimatickej dohody, čo značí radikálne znižovanie emisií. Slovensko na to má. Vďaka tomu som mohol ako minister životného prostredia byť prvým, kto zo štátov V4 pristúpil k European Green Deal (poznámka redakcie: Európska zelená dohoda – plán na zabezpečenie environmentálnych reforiem hospodárstva v EÚ). Vyhlásil ho dánsky minister a doteraz sa k nemu pripojili mnohí ministri životného prostredia najvyspelejších štátov. Dobrou správou z vyhlásenia vlády je potvrdenie uzavretia hnedouhoľných baní, ktoré už dávno nemali ekonomické opodstatnenie. Zarobia totiž oveľa menej, než nás stáli dotácie. Navyše hnedé uhlie spôsobovalo, priznajme si, veľké znečistenie. Reštrukturalizácii regiónu, sociálnej aj hospodárskej, a jeho ekologickej obnovy pomôžu peniaze z fondov založených ako reakcia na nový koronavírus. EÚ má ambiciózne plán zaviesť environmentálne clá na tovary, ktoré sa budú dovážať z krajín, ktoré ignorujú boj s emisiami a s klimatickou krízou. V Európe sa tým začína kvalitatívna zmena hospodárstva, energetiky, výroby automobilov atď. Buď sa na týchto

zmenách zúčastníme ako úspešný a sebavedomý štát, alebo nové problémy sveta prevažujú.

Svojimi slovami ste potvrdili, že ochrana ovzdušia bude jednou z priorit vlády...

Áno, ale nezabudnem, že sme zdedili aj iné problémy, napríklad envirozáťaž, z ktorých niektoré nebezpečne ohrozujú naše hlavné prírodné bohatstvo - podzemné vody. Rezort bude s pôdohospodárstvom riešiť aj dosahy otepľovania, pre ktoré vysychajú smrekové porasty, ktoré už nevedia odolať škodcom. Aj „zelená politika“ ministerstva pôdohospodárstva stojí pred veľkými výzvami. Minister Mičovský ohlásil, že štát prestáva podporovať nekonečné lány. Konečne si poľnohospodárstvo všimol, že našou krajinou sa tiahnu štvorcové kilometre monokultúr, ktoré sú veľmi zraniteľné škodcami a chorobami. A všetci vieme, ako sa to rieši: nekonečným zvyšovaním kolobehu chemických postrekov a prípravkov. Tie potom putujú do pôdy, neskôr sú v potravinách, v živočíchoch a v nás všetkých... Je načase riešiť aj slovenskú energetiku. To je na prvý pohľad hospodárska téma, ale kým bude naše hospodárstvo nastavené na výroby s veľkými spotrebami energie, ťažko dosiahneme zníženie emisií. Kríza COVID-19 nás šokovala, ale to dalo svetu šancu prebrať sa z konzumného stereotypu. Veď sme videli, ako ľahko sa zastavia lietadlá aj výrobné pásy automobiliek, od ktorých sme si doteraz sľubovali prosperitu. A zvyšok výroby? Aj 30 rokov po revolúcii produkujeme na Slovensku energeticky náročné polotovary, ako sú valcovaný plech, ingoty hliníka či farebných kovov. Z takejto výroby bude vždy veľa emisií. Je najvyšší čas priznať si, že znalostná ekonomika ostala v ústach doterajších politikov iba prázdny sloganom, ktorý im niekto preložil z angličtiny, ale zabudol im vysvetliť, že na to, aby raz aj u nás vznikali skutočne vyspelé produkcie, treba podporu vedy a školstva. A nie

iba naoko pred voľbami. Takú podporu treba udržať desaťročia, potom aj u nás prinesie takú vysokú pridanú hodnotu ako vo vyspelých štátoch.

Tým chcem povedať, že škála výziev novej vlády je taká obrovská, akými sú zdedené problémy. Verejnosť a voliči dali v posledných voľbách jasný signál, že si prajú zmenu a kladú na nás nové nároky – či už ide o vzdelanosť, alebo starostlivosť o životné prostredie. Veľmi jasným signálom je napríklad environmentálna citlivosť mladej generácie. Nie, nie je to dôsledok našej dobrej výchovy – mladí pochopili „kde je sever“ aj bez nás. Aj bez špeciálnej envirovýchovy vedľa, že životné prostredie bude trvalou témou ich životov. Za života teraz dospievajúcej generácie sa totiž rozhodne, či globalizované ľudstvo zvládne svoju rolu správcu planéty. Či sa zjednotí v odpovedi na klimatické zmeny, ktoré zavlnila naša nenásytnosť, a či sa konečne dokážeme obmedziť v konzume... Mladí chápu svoju generačnú výzvu a sú odhodlaní prebrať zodpovednosť. Cítim to všade aj ako minister životného prostredia, v tom nie je rozdiel medzi veľkými mestami a vidiekom. Všade na Slovensku chcú mladí ľudia pomôcť prírode a chrániť životné prostredie.

Pán minister, načali ste tému environmentálnych záťaž. Máme na Slovensku doslova časované bomby, zistili ste to napríklad v lokalite Chemko Strážske, je tu Žitný ostrov, kde skládky ohrozujú podzemnú vodu. Všetko sú to komplikované problémy a vy ste povedali, že ich riešenie bolo v minulosti v úzadí. Viem, že na ich odstraňovanie bude potrebné vynaložiť neskutočné množstvo finančných prostriedkov. Ako je vláda z finančnej stránky pripravená riešiť tieto problémy?

Žiaľ, bude to naozaj drahé. Aj naše ministerstvo robilo chyby, plynulo sa na externých dodávateľov, ktorí chrľili miliónoch faktúry. Mohli sme zadávať analýzy vedeckým ústavom,

Environmentálne záťaž sú veľkým problémom Slovenska. Potvrdilo sa to aj počas spoločného pracovného výjazdu šéfa envirorezortu s ministrom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Jánom Mičovským.

ktorými rezort disponuje, teda VÚVH a ŠGÚDŠ (poznámka redakcie: Výskumný ústav vodného hospodárstva a Štátny geologický ústav Dionýza Štúra), ale peniaze išli súkromným firmám. Skúmanie doterajších postupov ešte pokračuje, ale uisťujem vás, že ak bude treba, budeme to riešiť aj trestnoprávne.

Do riešenia envirozáťaž chcem zapojiť aj Slovenskú akadémiu vied (SAV), Univerzitu Komenského (UK) a Slovenskú technickú univerzitu (STU). Na tejto zložitej problematike si ich vedci môžu vyskúšať, čo dokážu. Vedecké kapacity hľadám aj v zahraničí. Slovensko nemôže a nesmie zostať chemickou skládkou.

Ťažké srdce máte aj na úradníkov, ktorí podľa vás mali konať a nekonali. Došlo už k odvolaniu niektorých riaditeľov organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti envirorezortu a k vypísaniu výberových konaní? K čomu majú viesť tieto kroky, čo očakávate od nových odborníkov na týchto postoch a od zamestnancov, ktorých budú riadiť?

Verím, že na ministerstve majú byť tí, čo chcú slúžiť verejnému záujmu. V týchto dňoch podpisem nový Etický kódex zamestnancov, ktorý bude regulovať aj ich stretnutia s rôznymi biznismenmi a záujemcami o povolenia, súhlasy, pečiatky... Nebudeme už samoobsluhou pre „podnikateľov“, ktorí bohatnú na úkor životného prostredia.

Preto očakávam od pracovníkov ministerstva a všetkých jeho organizácií absolútne nasadenie v boji proti korupcii a pri rieše-

ni všetkých dlho odkladaných problémov, ktoré si pred sebou zhrňame ako rastúcu snehovú guľu. Nič sa nevyrieši samo. Sama nezmyselná ani jediná z tisícok čiernych skládok v našich lesoch. Nestratia sa samy nadmerné emisie ani sa nezastaví odlesňovanie. Preto chcem posilniť rezort, osobitne inšpekciu životného prostredia. Treba zvýšiť jej právomoci a poskytnúť inšpektorkám a inšpektorom lepšie technické a materiálne zabezpečenie. Rezort pôjde po krku envirokriminalite. Pomôže nám aj štátna polícia, pretože pán minister vnútra, našťastie, veľmi dobre chápe, čo všetko sa musí na tomto poli zmeniť. To, že ochrana životného prostredia musí získať väčší rešpekt a ten sa dá získať len vtedy, keď sa bude uplatňovať zákon. Musíme zvýšiť niektoré pokuty a s inšpekciou sa dostať všade a kedykoľvek, keď dostaneme od občanov impulzy. Aj preto už na ministerstve funguje Zelená linka.

Veľmi oceňujem, že problémy riešite v spolupráci s inými rezortmi. Spomeňme Veľkonočnú dohodu s rezortom pôdohospodárstva, ktorá by mala vyriešiť aj správu našich lesov. Zostavila sa odborná komisia na riešenie tejto problematiky. Zachytila som však aj niekoľko vašich vyjadrení o potrebe zmeny legislatívy. Čo najpodstatnejšie by sa malo v našich právnych predpisoch zmeniť? Ide hlavne o vymáhateľnosť práva. Ak dáme bokom slabé „cenníky“ pokút, naše envirozákonky sú napohľad dobré. Prečo však potom nie je vďaka nim krásne a čisté Slovensko? Odpoveď je

jednoduchá – pretože ich nedodržiavanie sa netrestá. Napr. mám informáciu, že v TANAP-e vchádzalo opakovane do lesa nepovolené nákladné vozidlo. Privolaná polícia však nezasiahla, hoci išlo o trestný čin. Polícia správanie šófera zľahčovala. Zatiaľ je u nás prevaha ľudí, čo si myslia, že ak urobia v národnom parku čiernu skládku, nik ich za to nezavrie. A čo vykrádanie vtáčích hniezd či ničenie chránených biotopov? Málokto vie, že by ho za to mohol a mal stihnúť trest. Ak polícia proti takejto trestnej činnosti nekoná, zákony ostávajú len na papieri. Preto na vašu otázku odpovedám, že prvoradé je zvýšiť autoritu štátu v ochrane životného prostredia.

Myslíte si, že to sú podstatné veci pre ďalšie fungovanie envirorezortu?

Samozrejme, zmenu treba začať od seba. Chceme zefektívniť úrad, zbaviť ho korupčného prostredia a získať nových odborníkov. Netvrdím tým, že na ministerstve dosiaľ nepracovali

Na MŽP SR pribudne nová sekcia pre environmentálne plánovanie krajiny, ktorá má projektovať a pripravovať lokality pre vodozádržné opatrenia inými než tradičnými betónovými postupmi

dobrí odborníci. Vážim si ich, ale budem prinášať aj zmeny. V krátkom čase predložíme verejnosti novú štruktúru ministerstva, ktorej súčasťou bude silnejšia kontrola a vnútorný audit, ale pribudne aj nová sekcia pre environmentálne plánovanie krajiny. Tá bude projektovať a pripravovať lokality pre vodozádržné opatrenia inými než tradičnými betónovými postupmi. Mám už na stole projekty, napr. pre Trnavu, kde sa z časti

polí na okraji mesta vytvorí živá krajina plná jazierok a mokradí. To sú zásahy, ktoré nám umožnia čeliť klimatickým zmenám aj vysychaniu krajiny.

Načrtli ste množstvo problémov, ktoré chcete riešiť. Ale keby ste mali vybrať jeden, ktorý treba riešiť promptne, čo by to bolo.

Nechcem nič uprednostniť, lebo promptne treba riešiť veľa vecí. Momentálne myslím najmä na projekt, ktorý sme dohodli pred chvíľou (poznámka redakcie: 16. júna) pri videokonferencii do Košíc, kde je pán Mičovský. Začíname socio-environmentálny projekt pozdvihnutia okolia Muránskej planiny. Neprestávam mať na mysli ani budúcnosť Štrbského plesa. Veľmi ma teší, že pán starosta súhlasil so zastavením developerov, ale tí si iste budú hľadať cestičky, ako vrátiť do hry svoje megalomanské stavby. Nemôžem ohlásiť jeden

promptný projekt a pritom nemyslieť na areál bývalých Chemických závodov Juraja Dimitrova (dnešného Istrochemu), kde sa práve teraz odhalilo, že v zmysle ešte stále platného zákona sa pred ľuďmi desaťročie utajovali výsledky geologického prieskumu o škodlivinách v tomto území. Predkladám novelu zákona, aby sa už nikdy v budúcnosti nedalo utajovať znečistenie, ktoré má potenciál ohroziť zdravie ľudí. Mimo chodom – práve CHZJD bola prvá fabrika, do ktorej som vkročil ako revolucionár po novembri 1989, žiadali sme ekologizáciu výroby. Vtedy fabrika chrlila tony špiny a štiplavý dym, dnes nie. Lenže na jej pozemkoch zostala envirozáťaž, ktorej odstránenie by podľa nespravodlivo nastavenej legislatívy nemal vraj platiť niekdajší privatizér, ale my občania. Ide o stovky miliónov eur. Aj v tomto prípade chcem brániť verejný záujem novelou zákona, čo musí byť tiež promptné. Aby sa napravilo, čo bolo desaťročia zanedbávané alebo aj úmyselne deformované. Našťastie, verejnosť si tento boj všíma a podporuje ho. Chcem, aby sa Slovensko očistilo nielen od envirozáťaží, emisií alebo škodlivín v podzemných vodách. Spoločnosť sa potrebuje očistiť a nadýchnuť aj morálne. Aby slová ako spravodlivosť, poctivosť, zákonnosť a slušnosť mali opäť váhu.

*Text: Iveta Kureková, SAŽP
Foto: Filip Salus, MŽP SR*

ZELENÁ LINKA: 0800 144 440 - pracovné dni 8.00 - 20.00 hod.

MŽP SR poskytuje verejnosti v rámci boja proti korupcii možnosť oznámiť podozrenia zo spáchania trestného činu prijímania úplatku, podplácania, nepriamej korupcie alebo zneužitia právomoci verejného činiteľa prostredníctvom protikorupčnej linky v súlade s príslušnými ustanoveniami zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov.

Protikorupčná linka slúži výlučne na oznamovanie podozrení z korupčného správania zamestnancov rezortu ministerstva. Oznámenie môžete vykonať aj elektronicky na e-mailovej adrese: 54mzp@enviro.gov.sk.

Strategické materiály a právne predpisy zamerané na životné prostredie

Na stav životného prostredia na Slovensku majú zásadný vplyv aj prijaté strategické materiály a platná legislatíva a hlavne ich napĺňanie a dodržiavanie v praxi. Z dielne Inštitútu environmentálnej politiky vyšiel v poslednom období zásadný dokument: **Stratégia**

environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. Ten v každej vecnej oblasti, po identifikácii problémov a v súčasnosti platných cieľov, navrhuje rámcové opatrenia na zlepšenie súčasnej situácie (napr. zvýšiť poplatky, sprísniť normy, zlepšiť informova-

nosť). Neobsahuje podrobný akčný plán, ale navrhuje základné smerovanie v budúcnosti prijímaných politik na zlepšenie stavu životného prostredia. Envirostratégiu 2030 a prehľad ďalších právnych predpisov a strategických dokumentov v oblasti životného prostredia

rozdelených podľa príslušných tém nájdete na Enviroportáli: <https://www.enviroportal.sk/pravne-predpisy-dokumenty> alebo na stránke MŽP na: <https://www.minzp.sk/legislativa/> a <https://www.minzp.sk/strategicke-dokumenty/>.

Text: redakcia

30 rokov ústredného orgánu starostlivosti o životné prostredie

V meniacich sa spoločenských, inštitucionálnych a personálnych podmienkach si málokto spomenie na dôvody a ťažkosti vzniku samostatného ústredného orgánu starostlivosti o životné prostredie (ŽP) a na jeho tridsaťročný vývoj.

Už niekoľko desaťročí predtým sa vytvárali koncepcné, právne, organizačné a ekonomické základy sektorov tejto kultúrnej ľudskej činnosti – ochrany a tvorby ŽP (environmentalistiky), ovplyvňovanej najmä narastajúcim znečisťovaním a poškodzovaním ŽP, využívaním prírodných zdrojov (nerastov, pôdy, vody, lesov, zveri a rýb), produkciou a hromadením odpadu, postupnou devastáciou prírody a krajiny.

Zhoršujúca sa envirosituácia po roku 1970 viedla k potrebe zavedenia prierezových regulatívov a enviroinštitúcií, ktoré by koordinovali činnosť týchto sektorov. Dvadsaťročné skúsenosti ťažkopádnej koordinácie tromi ministerstvami (Federálnym ministerstvom pre technický a investičný rozvoj a republikovými ministerstvami výstavby a techniky – MVTČSR a MVTSSR), nahradenými od 1. novembra 1983 **Štátnou komisiou pre vedecko-technický a investičný rozvoj (ŠKVTIR)** a obdobnými republikovými komisiami (na Slovensku SKVTIR), prípadne poradnými orgánmi vlád – **radami pre ŽP (RVŽP)**, viedli po roku 1983 medzirezortnú skupinu zostavovateľov envirokonceptíí pod vedením podpredsedu ŠKVTIR P. Frolkoviča k úvahám o **potrebe vzniku Ministerstva životného prostredia SSR**. Podľa politických pokynov z Prahy a zákona č. 50/1988 Zb. o zmenách v organizácii a pôsobnosti ministerstiev však všetky snaženia viedli od 20. apríla 1988 len k vzniku republikových **ministerstiev vnútra a ŽP (MVŽP)** na Slovensku na čele s vtedajším ministrom vnútra Š. Lazarom. Do tohto hybridného „prvého enviroministerstva“ bol presunutý len sekretariát RVŽP a úsek

Zo zasadnutia k príprave zákona o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie (autor článku Jozef Klinda na fotografii vpravo spolu s exministrom životného prostredia Lászlóm Miklósov)

ochrany a tvorby ŽP P. Frolkoviča ako jeho tretieho námestníka. V roku 1989 sa situácia trochu skonsolidovala, ale prísť s návrhom na vyčlenenie ŽP z rezortu vnútra ostalo nemysliteľné. Po Š. Lazarovi od 12. decembra 1989 do 11. januára 1990 toto ministerstvo dočasne (ad interim) riadili predseda vlády SR M. Čič a poverení podpredsedovia vlády SR V. Ondruš a A. Varga; od 11. januára 1990 do 30. marca 1990 V. Mečiar.

K zmene došlo až v rokoch 1989 - 1990

Na zriadenie prvého samostatného ústredného orgánu štátnej správy pre ŽP nastala vhodná príležitosť až po 12. decembri 1989. Obnovená skupina, opäť pod vedením P. Frolkoviča, vypracovala *Návrh na zriadenie ústredného orgánu štátnej správy SSR pre ŽP* vrátane alternatívneho návrhu zákona SNR, buď o zriadení **Slovenskej komisie pre ŽP (SKŽP)**, alebo **Ministerstva životného prostredia SR (MŽP)**. V oboch prípadoch mal tento ústredný orgán prevziať určené environmentálne kompetencie, príslušných zamestnancov a rozpočet z piatich ministerstiev SR (MVŽP,

MLVHDP, MK, MVS, MPVŽ). K návrhu P. Frolkovič zvolal na MVŽP 5. decembra 1989 poradu námestníkov ministrov, ktorá sa skončila rozdielnymi názormi. Napríklad, kým súčinné MK vyjadriло podporu návrhu zriadenia SKŽP, MLVHDP predložilo vlastný *Návrh systému riadenia starostlivosti o ŽP SSR*. V ňom síce pripustilo vznik menšieho MŽP, no zároveň navrhlo rozšíriť kompetencie RVŽP a vytvoriť pre ňu samostatný aparát. Do legislatívneho procesu 8. decembra 1989 zásadne vstúpilo **Slovenské fórum ochrancov a tvorcov ŽP** (Ochranárske fórum/Ekofórum), ktoré na druhom rokovaní 20. decembra 1989 v súlade s návrhom skupiny žiadalo vytvoriť nadrezortnú SKŽP, ktorú by riadil podpredsa vlády SR. Jeden z členov Ekofóra navrhol aj vytvorenie Slovenskej ekologickej inšpekcie a siete regionálnych orgánov pre ŽP, a to hneď po zrušení krajov a zavedení nového územnosprávneho členenia SR. Podľa upraveného návrhu, predloženého MVŽP 10. januára 1990 na medzirezortné pripomienkové konanie, do rezortu SKŽP sa mali začleniť URBION – štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania, Sloven-

ský hydrometeorologický ústav, Ústredie štátnej ochrany prírody, Správa TANAP-u bez lesohospodárskej časti, tri inšpekcie zlúčené do Slovenskej inšpekcie životného prostredia (Slovenská poľnohospodárska a potravinárska inšpekcia bola neskôr z návrhu vypustená) a potenciálny Slovenský fond tvorby a ochrany ŽP. Podpredsa vlády V. Ondruš zvolal k finálnemu návrhu na 19. januára 1990 rokovanie zástupcov zainteresovaných ministerstiev, organizácií a politických strán. Počas neho bola definitívne odsúhlasená potreba zriadenia SKŽP. V danej situácii sa vypustili úvahy o delimitácii ochrany pôdy a lesov, ale aj pamiatkovej starostlivosti, jaskyniarstva, zoologických záhrad atď. Alternatívny „Margetinov návrh“ neuspel, ale zrušenie RVŽP odsúhlasili. K dopracovanému návrhu z 22. januára 1990 zaujalo 24. januára 1990 stanovisko Ekofórum a uskutočnili sa ešte dve zasadnutia „Frolkovičovej skupiny“, prvé 30. januára 1990 a druhé 7. marca 1990, až po jeho schválení uznesením vlády SR z **28. februára 1990 č. 102** (zrušilo aj RVŽP). Na prácach sa od 7. februára 1990 podieľala aj **Dočasná pracovná komisia pre ochranu prírody** pri Úrade vlády SR pod vedením G. Kaliskej. Na svojom treťom zasadnutí 20. februára 1990 uložila J. Griešovi a J. Klindovi vypracovať návrh náplne činnosti SKŽP, ktorý prerokovala na zasadnutiach 27. februára 1990 a 6. marca 1990.

Vznik SKŽP

SNR s platnosťou i účinnosťou od **30. marca 1990 schválila zákon SNR č. 96/1990 Zb. o zriadení Slovenskej komisie pre ŽP a o zmenách v pôsobnosti mi-**

nisterstiev SR. Dotknuté ostali už len 4 ministerstvá, v prvom rade MVŽP, z ktorého do aparátu SKŽP prešli útvary tvorby a ochrany ŽP a koncepčných otázok nakladania s komunálnym odpadom s 12 zamestnancami. Do SKŽP začlenili aj útvary územného plánovania a stavebného poriadku MVS so 14 zamestnancami, ochrany ovzdušia a štátnej správy ochrany akosti a množstva vôd a ich racionálneho využitia MLVHDP iba s 11 ľuďmi (tzv. „veľkú vodu“ delimitovali až 1. mája 2003), oddelenie ochrany prírody MK, ktoré sa po likvidačných opatreniach v roku 1988 podarilo zvýšiť len na troch pracovníkov. K tomu sa pridalo 10 zamestnancov Úradu vlády SR, takže od 1. júla 1990 na SKŽP pracovalo len cca 50 ľudí. Situáciu sťažovala aj skutočnosť, že niektorí zamestnanci SKŽP nemali právne vedomie, koncepčné myslenie ani potrebnú odbornosť. Viacerí z týchto dôvodov a po prijatí lustračného zákona odišli. SKŽP dostala do pôsobnosti aj zabezpečenie jednotného informačného systému o ŽP a plošný monitoring, nie však priamo úradom. Preto sa vytvorilo 12 čiastkových monitorovacích systémov (ČMS, neskôr zredukovaných na 10), podľa uznesenia vlády SR zo 7. septembra 1993 č. 620 systémovo priradených do pôsobnosti príslušných odborných organizácií rezortov. Prechod pôsobnosti kompletne v odpadovom hospodárstve, ochrane lesov a pôdy sa ponechal do „druhého kola“ dodnes. **Rozpočet SKŽP** sa odhadol na 15 mil. Kčs, z toho 3,248 mil. Kčs delimitovaných. Keďže len MK vynakladalo na obnovu pamiatok ročne cca 1,2 mld. Kčs a MLVHDP disponovalo ešte vyššími finančnými prostriedkami, uvedený rozpočet možno považovať za nepatrný. Rezorty ostali neústretné a štátny rozpočet na environmentálne programy a projekty viazal aparát Federálneho výboru pre ŽP (FVŽP) v Prahe. SKŽP tak musela prekonať krízové obdobie „novorodenca“. Po neakceptovaní nekonštruktívnych pripomienok

Návrh zákona o štátnej správe pre životné prostredie, január 2000

federálnych orgánov a dosiahnutí kompromisu na rokovaní 7. mája 1990 s MLVHDP, vláda SR 29. mája 1990 schválila návrh prvého **štatútu SKŽP** aj s jeho organizačnou štruktúrou. Podľa nej sa zástupcami predsedu stali traja podpredsedovia komisie (K. Rišová, L. Miklós a J. Smrek), ktorí riadili tri zverené úseky aparátu SKŽP, členené na odbory. Ďalší vylepšený štatút SKŽP nadobudol účinnosť 1. decembra 1991 a pretrval do vzniku MŽP. Prvým predsedom SKŽP sa nakrátko stal V. Ondruš, ktorého v „prvej Mečiarovej vláde“ a v „Čarnogurského vláde“ vystriedal minister – predseda SKŽP I. Tirpák (27. 6. 1990 – 25. 6. 1992). Dvadsaťčlenná SKŽP za celé obdobie svojej existencie zasadla len trikrát, prevažne bez účasti členov – ministrov. Jej prvé zasadnutie, na ktorom schválila rokovací poriadok, sa uskutočnilo až 9. januára 1991, druhé 14. júna 1991 a posledné 20. februára 1992. Nový predseda minister J. Zlocha už rokovanie SKŽP nezvolal, lebo vedel, že onedlho zanikne. Zákon SNR č. 96/1990 Zb. prvý raz spomenul aj Slovenskú inšpekciu životného prostredia (SIŽP), ktorú ako orgán štátneho dozoru uviedol až **zákon SNR č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre ŽP.**

Vznik MŽP, pozitívne a negatívne mílniky

SKŽP nahradilo 25. mája 1992 v zmysle zákona č. 453/1992 Zb. MŽP na čele s politickými nominantmi – ministrom, štátnym tajomníkom a vedúcim úradu. Do pôsobnosti MŽP vtedy prešli aj kompetencie zrušeného Slovenského geologického

úradu (SGÚ). Prvý štatút MŽP z 25. novembra 1992 č. 8 postupne nahradili štyri ďalšie.

Počas 30 rokov za starostlivosť o ŽP politicky zodpovedalo s rôznou dĺžkou trvania 18 osôb z 10 strán/hnutí (traja opakovane), členovia 13 vlád SR (V. Ondruš, I. Tirpák, J. Zlocha, J. Hraško, L. Miklós, J. Izák, J. Chrbet, J. Mikolaj, V. Turský, D. Čaplovič, J. Medveď, V. Chovan, Z. Simon, J. Nagy, P. Žiga, L. Sólymos, Á. Érsek, J. Budaj), z toho štyria aj vo funkcii podpredsedu vlády SR. Niektorí z nich envirorezort budovali, iní naopak. Z rozvojových inštitucionálnych opatrení možno uviesť napríklad **zriadenie Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP) od 1. júla 1993** ministrom J. Zlochom. Občas však aj úspešní ministri museli ustúpiť politickým tlakom, keď **napríklad v rozpore s dohodami a zákonmi bol základný nástroj enviropolitiky – zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku „nešťastným“** **zákonom č. 139/2003 Z. z. presunutý od 1. mája 2003 do kompetencie Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR (MVRR).** MŽP ostali len fiktívne „ekologické aspekty územného plánovania“ bez akýchkoľvek zákon-

ných práv a povinností. Neskôr **pozastavili aj prípravu návrhu zákona o krajinnom plánovaní** (o krajine), napriek tomu, že SR pristúpilo k Európskemu dohovoru o krajine (Florenca, 2000). Pritom rozsiahla a **zásadná novela presunutého zákona č. 50/1976 Zb. výrazne upravila jeho orientáciu na starostlivosť o krajinu a na environmentálnu bezpečnosť a vhodnosť stavieb** (L. Miklós, J. Klinda). Okrem iného rozšírila **pôsobnosť SIŽP o stavebnú inšpekciu** (tiež delimitovanú) a prvý raz zafinancovala pojmy **krajina, chránené časti krajiny, zeleň, krajinnoekologický plán, štruktúra krajiny a jej prvky, priestorové usporiadanie a vymedzenie územia** a v tej súvislosti aj územný rozvoj.

Ministrov v rokoch 1992 – 2020 zastupovali 17 štátni tajomníci – L. Zimanová, J. Smolen, J. Príslupský, J. Žec, Z. Tóthová, P. Stanko, J. Jaduš, D. Muňko, M. Šebek, J. Slabý, G. Csicsai, B. Cimerman, V. Ferencz, J. Ilavský, N. Kurilla, B. Susko a J. Smatana.

Počiatočná štruktúra MŽP v modifikovanej podobe, ktorá vyplynula z prístupu do EÚ a rozšírenia kompetencií podľa nových zákonov, pretrvala do súčasnosti; od roku 2006 s doplnením o druhého štátneho tajomníka. **Po roku 2007 bola poznačená niekoľkoročným úpadkovým obdobím**, ktoré sa prejavilo aj nárastom byrokracie, formalizmu, kauzami, nekontrolovaním plnenia úloh, poklesom intelektuálneho potenciálu a nárastom obslužného personálu. Jeho vyvrcholením bolo v zmysle uznesenia vlády SR zo 14. januára 2010 č. 54 **neuvážené zrušenie MŽP SR a jeho začlenenie** **zákonom č. 37/2010 Z. z. od 1. júla 2010 do Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR (MPŽPRR).** Tesne pred vznikom „tohto mamuta“ minister V. Chovan schválil jeho štruktúru, ku ktorej následne pridal systemizáciu až na 1 136 miest. Jeho nástupca v novej vláde Z. Simon ju z dôvodu akejsi „racionalizácie a optimalizácie“

upravil už rozhodnutím z 19. augusta 2010. Okrem 12 sekcií s 36 odbormi (členenými na 21 oddelení) a s tromi samostatnými oddeleniami obsahovala aj 9 samostatných odborov a 2 samostatné oddelenia. Osobitné postavenie mali minister, dvaja štátni tajomníci a vedúci služobného úradu, ich sekretariáty, útvar splnomocnenca vlády SR pre Vodné dielo Gabčíkovo a Agentúra na podporu regionálneho rozvoja s 5 odbormi, členenými na

17 oddelení. V rámci kolosu 46 právnických osôb v riadení MPŽPRR sa chvíľu „pod jednou strechou“ ocitli napríklad 3 celoslovenské odvetvové múzea, ŠOP SR – Správa TANAP a Štátne lesy TANAP, ZOO Bojnice a Plemenárske služby SR, Národný žrebčín Topoľčianky a Závodisko v Bratislave, SIŽP a Plemenárska inšpekcia SR, Inštitút vzdelávania veterinárnych lekárov v Košiciach a sieť stredísk environmentálnej výchovy (SEV). Z nej ako

prvé zrušili a využili pre miestne poľnohospodárstvo a poľovníctvo prosperujúce SEV na Teplom vrchu v okrese Rimavská Sobota, vybudované zo štátnych prostriedkov ako jediné európske certifikované SEV na Slovensku. Postupne takto zlikvidovali aj špecializované environmentálne odborné vývojové centrá SAŽP v Trnave, Prešove, Košiciach, Bratislave, Banskej Bystrici a Žiline. MŽP a jeho rezortné inštitúcie dodnes nesú

dôsledky takýchto a podobných činov, ktoré negatívne ovplyvnili aj rozvoj starostlivosti o ŽP a envirovýchovy. Verme, že v ďalšom období rezort MŽP nepostihnú takéto krízy a bude môcť pokračovať vo svojom úsilí zrealizovať také preventívne a nápravné opatrenia, ktoré by viedli k zlepšeniu ŽP a k zachovaniu prírodných hodnôt Slovenska.

Text a foto: Jozef Klinda, Envirokabinet Halíč

Rozšírený súbor kľúčových indikátorov životného prostredia

Indikátory životného prostredia (ŽP) poskytujú prehľad o stave ŽP, významne pomáhajú pri plánovaní a stanovovaní politických cieľov vrátane kontroly ich plnenia a pri tvorbe následných opatrení a nástrojov smerujúcich na ich dosiahnutie v rôznych koncepcných a strategických dokumentoch. Rovnako sú komplexným zdrojom informácií o stave a vývoji ŽP a s ním súvisiacich aspektov pre širokú verejnosť.

Indikátory ŽP (alebo aj ukazovatele) predstavujú špecifický typ informácií na posúdenie stavu a trendov ŽP, jeho procesov a javov, a to v kvantitatívnom či kvalitatívnom vyjadrení. Sú výsledkom spracovania a interpretácie primárnych údajov, resp. informácií.

Cieľom spracovávanía indikátorov ŽP v rámci prác SAŽP je:

- poskytovanie cieľných a štruktúrovaných informácií o stave a vývoji v ŽP pre širokú laickú i odbornú verejnosť (**informatívny cieľ**),
- poskytnutie nástroja na vyhodnocovanie (odpočtovanie) nastavených envirocieľov, príp. ako podkladu pre politické rozhodovanie pri stanovovaní ich priorit a opatrení smerom do budúcnosti (**nástroj politiky ŽP**),
- ich využitie ako podklad na plnenie reportingových povinností pre EK, resp. požiadaviek EEA, OECD, príp. iných medzinárodných organizácií (**medzinárodná podpora**).

Vytvorenie súboru kľúčových indikátorov (KI) vyplývalo z potreby definovania užšieho výberu environmentálnych indikátorov, ktorý by reprezentoval a odpovedal na **vybrané,**

politicky relevantné, resp. aktuálne otázky v rámci celého spektra envirotém. Používateľ tak sumárne dostane informácie o **prioritných oblastiach** či problematikách riešených v oblasti ŽP na Slovensku.

Súbor KI pôvodne zahŕňal 11 tematických oblastí, zložiek a faktorov ŽP, ako aj nástrojov starostlivosti o ŽP s celkovým počtom 29 indikátorov. **V roku 2019** došlo k **prehodnoteniu a aktualizácii** súboru KI, v rámci ktorého bol **rozšírený o vybrané sektorové indikátory**, ale aj o **indikátor indexu environmentálnej výkonnosti (EPI)**. Dôvodom rozšírenia súboru o tieto nové indikátory bola snaha docieľiť **komplexnejšie pokrytie hodnotenia stavu a trendov ŽP**, pričom **kritériom výberu** predmetných sektorových indikátorov bol ich **výrazný, resp. politicky aktuálny environmentálny aspekt, príp. ich zásadný vplyv na ŽP**.

Súbor KI tak v súčasnosti **obsahuje 41 indikátorov** zaradených do 16 tematických oblastí: ovzdušie (2 indikátory), voda (6), horninové prostredie (2), pôda (5), biodiverzita (5), zme-

na klímy (2), odpady (4), materiálové toky (1), hluk (1), ekonomické nástroje (2), indexy (1), lesníctvo (2), poľnohospodárstvo (2), energetika (1), doprava (3) a priemysel (2).

Zdrojom údajov spracovaných indikátorov sú príslušné rezortné (Ministerstvo životného prostredia SR) a mimorezortné organizácie (rezorty pôdohospodárstva, hospodárstva, dopravy, vnútra, zdravotníctva a ich podriadené inštitúcie) v rámci poskytovania údajov a informácií pre každoročné spracovanie **Správy o stave životného prostredia SR** (povinnosť vychádzajúca zo zákona č. 17/1992 Zb. o ŽP a zákona NR SR č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o ŽP a o zmene a doplnení niektorých zákonov). Ďalším zdrojom informácií je Štatistický úrad SR a jeho dostupné štatistické ročenky, ako aj ostatné hodnotiace správy či verejné informačné systémy.

V súvislosti s prijatím **Stratégie environmentálnej politiky SR do roku 2030** (Envirostratégia 2030) 27. februára 2019 (uznesenie vlády SR č. 87/2019) sa

na jar 2020 vykonala analýza KI z hľadiska ich prekryvu s témami nastavenými v Envirostratégii 2030 (ES). Z nej vyplýva, že **približne 80 % indikátorov priamo či nepriamo súvisí buď s cieľmi, resp. opatreniami ES, alebo s jej prioritnými témami všeobecne**. Je však potrebné povedať, že súbor KI nemá ambíciu odpočtovať, hodnotiť ES, môže však poskytnúť indikátory na využitie či tvorbu takéhoto cieľného súboru indikátorov.

Kľúčové indikátory sú spracované, resp. aktualizované v slovenskej verzii s **ročnou periodicitou** a nepravidelne v anglickej verzii, pričom všetky sú dostupné na Enviroportáli:

<https://www.enviroportal.sk/indicator/101?langversion=sk>

<https://www.enviroportal.sk/indicator/101?langversion=en>

Súbor KI naďalej neostáva statickým, ale je otvorený pre prispôsobovanie a reflektovanie ďalších prioritných či páľčivých tém, ktoré sa v budúcnosti v oblasti ŽP objavia.

Text: Peter Kapusta, odbor analýz a hodnotenia ŽP, SAŽP

Scenáre pre prírodu Slovenska do roku 2050

Kam smeruje príroda Slovenska v dlhodobom horizonte a aké máme možnosti? Na tieto otázky odpovedá naša nová monografická publikácia, ktorú sme vydali v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia SR (MŽP SR) a Prognostickým ústavom Centra spoločenských a psychologických vied Slovenskej akadémie vied. Ide o výsledok tímovej práce a zapojenia širokého spektra odborníkov z rôznych oblastí, ktorý poskytuje verejnosti možnosť zoznámiť sa s problematikou výhľadových štúdií, životného prostredia a ochrany prírody v širšom kontexte.

Štátna ochrana prírody na Slovensku nedávno oslávila storočnicu. Počas tohto obdobia bola poznamenaná vojnou, zmenami režimov, neuveriteľným nárastom životnej úrovne obyvateľstva, ale aj bezprecedentnými zmenami stavu prírody a narastajúcimi nepriaznivými vplyvmi zmeny klímy. Rovnako dôležité ako chápať minulosť je aj viesť otvorenú diskusiu o budúcnosti. **Scenáre pre prírodu Slovenska do roku 2050** do tejto diskusie prinášajú dôležitý impulz. **Predstavujú možnosti a alternatívy vývoja prírody na Slovensku v dlhodobom horizonte do roku 2050**, pričom pracujú so súčasnými trendmi a hnacími silami, ale aj neistotami, ktoré môžu viesť k odklonu od súčasného smerovania.

Hlavný cieľ publikácie

Hlavným cieľom bolo využitím zahraničných skúseností a rámca scenárov pre Európu spracovať scenáre pre prírodu na Slovensku. Zároveň mal samotný proces tvorby scenárov poslúžiť na posilnenie domácich kapacít v oblasti prognózovania a výhľadových štúdií. V neposlednom rade, keďže scenárový prístup je mienený ako veľmi praktický nástroj na prekonanie bariér medzi vedou a politikou v oblasti prírody a biodiverzity, bolo cieľom otestovať možnosti tohto prístupu v rámci Slovenska.

Hlavný výstup

Tým je vypracovanie základného scenára (BAU – Business as Usual) a štyroch hlavných scenárov možných vývojových trajektórií pre prírodu Slovenska (Tradície, Biodiverzita, Ekonomika, Inovácie). Pred-

kladané scenáre predstavujú štyri možné perspektívy, z ktorých každá skúma alternatívny budúci stav prírody, ale aj sociálno-ekonomické faktory, ktoré k nemu môžu viesť. Cieľom publikácie je hlavne poskytnúť relevantné informácie a podnety pre budúcu agendu v rámci verejných politík v oblasti biodiverzity po roku 2020. Rozšírenie konceptu prírody môže viesť k väčšej angažovanosti občianskeho, akademického a podnikateľského sektora v úsilí prospešnom pre prírodu a následne pre celú spoločnosť.

Obsah scenárov

Úvodná časť opisuje východiská, ďalšia metodické prístupy. Nasledujúca kapitola je venovaná základnému scenáru. Pozostáva z opisu vývoja v rámci súčasných trendov, analýzy silných a slabých stránok, opisu stavu prírody v takto pred-

pokladanom vývoji. Ďalej sú identifikované hnacie sily, dôsledky pre jednotlivé sektory a hodnotenia možných interakcií medzi jednotlivými faktormi. Nasledujú kapitoly, ktoré predstavujú štyri alternatívne scenáre do roku 2050. Pracujú aj s analýzami silných a slabých stránok a opismi stavu prírody. Súčasťou analýzy je identifikácia hnacích síl a dosahy na jednotlivé sektory. Všetky scenáre majú naratívny opis a sú ilustrované piatimi rôznymi vizualizáciami prírody v roku 2050. Kapitola venovaná výzvam pre tvorbu strategických dokumentov po roku 2020 prepája výzvy, ktorým čelí biodiverzita, so želanou budúcnosťou a načrtáva spôsoby riešenia rozporov medzi súčasnými trendmi a víziami zachovania prírody a manažmentu krajiny. Záverečná časť publikácie obsahuje stručný slovník pojmov, ktoré

sa najčastejšie vyskytujú v oblasti strategických výhľadových štúdií.

Základný scenár (BAU) do roku 2050 predpokladá, že v globálnych, európskych a národných ekonomických a sociálnych trendoch (a megatrendoch), ako aj v súvisiacich prioritách ľudí sa nevyskytnú výrazné zmeny a zvraty. Starostlivosť o prírodu a jej zdroje a trendy v technológiách, hospodárstve, demografii alebo politikách nebudú meniť súčasnú trajektóriu, môže však dôjsť k ich zrýchleniu alebo spomaleniu. V oblasti biodiverzity sa predpokladá ďalšie postupné zhoršovanie stavu, čo by viedlo k ohrozeniu základov hospodárstva, kvality života a zdravia. Nepredpokladajú sa zásadnejšie zmeny smerom k udržateľnému životu, najmä zmeny vo vzorcoch výroby a spotreby.

Scenár č. 1: Tradície. Príroda ako zdroj kultúrnej identity

– sa odvíja od narastajúcej potreby kultúrnej identity a väčšej identifikácie ľudí s miestom, kde žijú. Spoločnosť tu oceňuje tradičné typy kultúrnej krajiny, iniciatívne sú miestne komunity, občianske skupiny, farmári

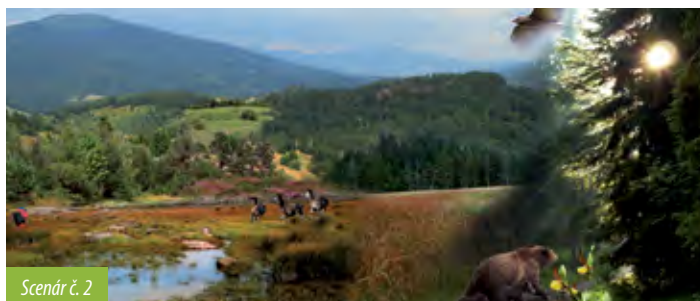
Scenár č. 1

a podnikatelia, ktorým záleží na vytváraní prírodného prostredia.

Príroda je využívaná a tvorená tak, aby prispievala k dobrému a udržateľnému životu a poskytovala prostredie na miestny rozvoj územia, vytváranie pracovných príležitostí, výrobu regionálnych produktov i na rekreáciu (cyklistika, turistika). Obnovujú sa spustené kultúrne objekty, napr. hrady.

Scenár č. 2: Biodiverzita. Návrat k divokej prírode

– kladie do popredia význam nenarušenej (divokej) prírody pre jednotlivca a spoločnosť, je podmienený celospoločenskou zmenou hodnotových orientácií a rozvojových cieľov a prináša aj veľké zmeny využívania krajiny na celom území Slovenska.

Scenár č. 2

Vytváranie siete prírodných území – rozsiahle bezzásahové chránené územia prepojené biokoridormi (prírodné koridory pre voľne žijúce suchozemské a vodné živočíchy). Tieto územia sú bez hospodárskych aktivít s využitím jemných foriem turizmu.

Scenár č. 3: Ekonomika. Príroda v prostredí voľného trhu

– je silne antropocentrický. Príroda je v ňom podriadená ekonomickým záujmom a životnému štýlu ľudí, pričom ochrana prírody sa riadi kalkuláciou ekonomických nákladov a výnosov, aplikováním trhových princípov a eko-

Scenár č. 3

nomických nástrojov.

Krajina je ovplyvnená hospodárskou činnosťou. Existuje základná sústava chránených území, ale ostatné oblasti sú intenzívne využívané. Preferované sú priame ekonomické prínosy z prírody a jej zdrojov (napr. všetky druhy turizmu, ťažba dreva).

Scenár č. 4: Inovácie. Smart využitie ekosystémových služieb

– jeho základom je udržateľné využívanie prírody a ekosystémových služieb. Spoločnosť je zelenšia a udržateľnejšia, investuje do výskumu a inovácií a zohľadňuje externé náklady súvisiace s výrobou a spotrebou. Príroda sa využíva udržateľne. Rozloha prírodných území sa zväčšila a ich funkciou je predovšetkým plniť lokálny dopyt po ekosystémových službách.

by však byť považované za plány do budúcnosti ani za plnohodnotné spektrum, ktoré by zachytávalo reprezentatívny súbor možných a želaných budúcností. Výzvou do budúcnosti bude skôr prekročiť rámec týchto prístupov a kombinovať ich tak, aby záujem a starostlivosť o prírodu mohli byť prepojené s ďalšími spoločenskými cieľmi a aby politiky v oblasti ochrany prírody mali podporu širokej spoločnosti a pomohli plniť ciele do rokov 2030 až 2050. **Pohľad na tieto scenáre a spôsoby**, akými sa stavajú k výzvam v politikách v oblasti ochrany prírody, **nás**

mentálnych možností našej planéty.

Publikácia vychádza v čase, keď svet globálne čelí pandémie vírusu SARS-CoV-2, ktorý spôsobuje ochorenie COVID-19, a veľkým ekonomickým a sociálnym výzvam. Výhľadové štúdie Európskej environmentálnej agentúry a v neposlednom rade aj naše štúdie pracujú s rizikom nových, vznikajúcich a opätovne sa objavujúcich ochorení a pandemií, ktoré sa v dnešných dňoch stávajú realitou. Ich vznik sa dáva do súvislosti s vysokou koncentráciou ľudí v mestách

Scenár č. 4

priviedol k viacerým témam, ktoré by mali byť predmetom diskusie s cieľom získať pre politiku ochrany prírody podporu širokej verejnosti. Len dobre ciele politiky zamerané na kritické oblasti, druhy a ekosystémové služby, pomôžu zabrániť najnebezpečnejším následkom na ľudí a spoločnosť z dôvodu úbytku biodiverzity v blízkej budúcnosti. **Stratégia pre biodiverzitu sa bude musieť zaoberať širšími vzťahmi medzi biodiverzitou a ďalšími spoločenskými a ekonomickými procesmi, menovite transformáciou hospodárskeho sektora na dosiahnutie udržateľného rozvoja v rámci environ-**

a rastie so zmenou klímy a zvyšujúcou sa mobilitou ľudí a tovaru, pričom v rámci strategického výhľadu s nimi musíme pracovať. Najväčšou divokou kartou (udalosť s nízkou pravdepodobnosťou, ale veľkými následkami) je však to, ako sa zmení spoločnosť po skúsenosti s touto pandemiou a ku ktorému scenáru sa celá spoločnosť a príroda Slovenska budú blížiiť.

Publikácia je pre záujemcov prístupná v tlačenej aj online podobe na enviroportáli: <https://www.enviroportal.sk/spravy/detail/10621>.

Text a obrázky:

Radoslav Považan, SAŽP

SIŽP posilňuje ochranu životného prostredia

Ochrana životného prostredia (ŽP) by nebola úplná, keby na štátnej úrovni neexistovali potrebné regulácie a kontrolné mechanizmy, ktorými by sa preverovalo ich dodržiavanie.

V 60. rokoch minulého storočia boli ako prvé samostatné kontrolné orgány na úseku ochrany technických zložiek ŽP zriadené dva kontrolné orgány, a to Štátna vodohospodárska inšpekcia a Štátna technická inšpekcia ochrany ovzdušia. Na začiatku 90. rokov minulého storočia si Slovenská republika (SR) začala intenzívnejšie uvedomovať mimoriadnu dôležitosť a nevyhnutnú potrebu širšej ochrany ŽP. Preto vtedajší minister – predseda Slovenskej komisie pre ŽP zriadil k 1. septembru 1991 Slovenskú inšpekciu životného prostredia (SIŽP).

Vznikla ako odborný kontrolný orgán s celoslovenskou pôsobnosťou, zlúčením dvoch vyššie menovaných kontrolných orgánov. Následne v roku 1992 bola jeho pôsobnosť rozšírená na oblasť odpadového hospodárstva, v roku 1995 na oblasť ochrany prírody a krajiny a v roku 2003 aj na oblasť biologickej bezpečnosti a oblasť integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania ŽP (IPKZ).

Organizácia a úlohy

SIŽP plní dve základné úlohy – **preveruje dodržiavanie povinností určených predpismi platnými na úseku ŽP a povoľuje prevádzky spadajúce pod režim zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania ŽP.** Môže kontrolovať fyzické osoby oprávnené na podnikanie a právnické osoby s výnimkou v oblasti ochrany prírody a krajiny a v oblasti biologickej bezpečnosti, v rámci ktorých môže kontrolovať

aj fyzické osoby. Organizačne je SIŽP rozdelená **na ústredie**, ktoré je najmä **metodickým a odvolacím orgánom**, a na **regionálne inšpektoráty ŽP**, ktoré sídlia v Bratislave (vrátane stáleho pracoviska v Nitre), Banskej Bystrici, Žiline a Košiciach. Inšpektoráty ŽP **vykonávajú kontrolnú činnosť, vydávajú integrované povolenia**, ale aj **ukladajú pokuty a opatrenia na nápravu ako správne orgány prvého stupňa.**

Činnosť odborných zložiek

Šesť odborných zložiek SIŽP, zameraných na ochranu vôd, ochranu ovzdušia, odpadové hospodárstvo, ochranu prírody a krajiny, biologickej bezpečnosti a IPKZ, v súčasnosti **kontroluje približne 130 predpisov.** Zároveň sú **poverené výkonom niekoľkých významných úloh**, čím majú nezastupiteľnú úlohu v SR **ako špecializovaný orgán štátnej správy na úseku ŽP.** Ide napríklad o **plnenie úloh**

Kontrola odpadov na hraniciach (zdroj: SIŽP)

SR v medzinárodnom systéme ochrany vôd a pri cezhraničnom zhoršení kvality vôd na hraničných tokoch, riadenie

prevencie závažných priemyselných havárií, kontrolovanie cezhraničnej prepravy, vývozu a dovozu geneticky modifikovaných organizmov, zabezpečovanie vyjadrenia cudzieho dotknutého orgánu a jeho účasť pri povoľovaní prevádzok s cezhraničným vplyvom a iné.

Dlhodobým cieľom zložky ochrany vôd je **prispievať k zlepšovaniu stavu kvality vôd a vodných ekosystémov**, a to **preverovaním prevádzkovateľov alebo podnikov pri zaobchádzaní so znečisťujúcimi látkami a nakladaním s vo-**

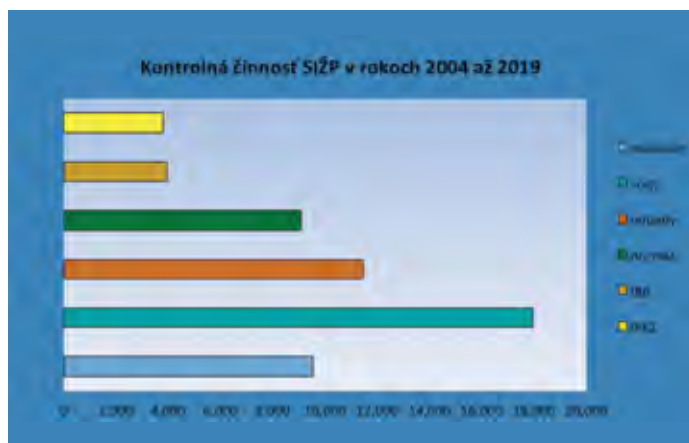
Neoprávnený výrub drevín (zdroj: SIŽP)

práce pri mimoriadnom zhoršení vôd (MZV), výkon kontrol cezhraničného pohybu odpadov, kontrolovanie šírenia in-váznych nepôvodných druhov, ale aj držby, obchodu a dovozu exemplárov CITES, organizovanie a koordinovanie vykonávania kontrol na úseku

dami. K významným úlohám tejto zložky patrí aj **riešenie mimoriadneho zhoršenia vôd**, ale aj **preverovanie**, ako podniky/prevádzky s prítomnosťou vybraných nebezpečných látok zabezpečujú ich **pripravenosť na zdolanie alebo obmedzenie vzniku závažnej priemyselnej**

MZV Slatina Hriňová (zdroj: SIŽP)

havárie, jej následkov na život, zdravie ľudí, ŽP a majetok.

Od roku 2014 inšpekcia ochrany ovzdušia disponuje osvedčením o akreditácii na technické činnosti. V tejto súvislosti k jej významným a nezastupiteľným úlohám patrí vykonávanie akreditovaných kontrolných emisných meraní vlastnými meraciami vozidlami a inšpekcie zhody AMS-E. Ďalšou dôležitou kontrolnou činnosťou tejto zložky je napr. vykonávanie odberov vzoriek motorových palív na čerpacích stanicích.

V oblasti odpadového hospodárstva patrí k špeciálnym kompetenciám kontrola cezhraničného pohybu odpadov. K najcitlivejším „témam“ na tomto úseku je nepochybne nakladanie s komunálnym odpadom, čo sa odráža na značnom počte kontrol, aj na základe podnetov, práve v obciach. Aktuálnou témou posledných rokov sa v tejto oblasti ŽP stala problematika rozšírenej zodpovednosti výrobcov, ktorá v sebe zahŕňa celý rad osôb, ktorým zákon o odpadoch priradil početné povinnosti.

K významným úlohám inšpekcie ochrany prírody a krajiny patrí štátny dozor na úseku ochrany prírody a krajiny zameraný najmä na kontrolu dodržiavania podmienok ochrany v osobitne chránených územiach, ale najčastejšie dlhodobé zistené nedostatky sú

v oblasti poškodzovania a ničenia drevín na celom území SR. Inšpektori vykonávajú štátny dozor aj na úseku ochrany ohrozených druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín, ktoré sú predmetom Washingtonského dohovoru (CITES), so zameraním najmä na kontrolu dodržiava-

nia zákazu komerčnej činnosti, ale aj na preukazovanie pôvodu a spôsobu nadobudnutia exemplárov.

Inšpekcia biologickej bezpečnosti zastáva špecifické postavenie spojené napríklad s presadzovaním naplnenia požiadaviek smernice INSPIRE na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni tak, aby vznikla funkčná národná infraštruktúra priestorových informácií ako súčasť európskej infraštruktúry a aby táto národná infraštruktúra bola vhodným podporným nástrojom aj pri tvorbe a implementácii politík v oblasti ŽP. Rovnako unikátne postavenie v rámci SR má v prípade preverovania používania genetických technológií a geneticky modifikovaných organizmov.

Zložka IPKZ je jedinou zložkou SIŽP, ktorej predmetom činnosti je okrem výkonu štátneho dozoru – environmentálnych kontrol aj povoľovacia činnosť. Táto zložka od roku 2003 vydáva „integrované“ povolenia najvýznamnejším podnikom, pôsobiacim na území SR. Takto bola povolená činnosť niektorým prevádzkam subjektov, ako sú napr. VOLKSWAGEN SLOVAKIA, a. s., PCA Slovakia, s. r. o., Kia Motors Slovakia, s. r. o., a iné.

SIŽP vykonala za uplynulých 15 rokov, od roku 2004 až do roku 2019, takmer 56 000 kontrol, pri ktorých zistila porušenia priemerne v 31 % prípadov. V tomto období vydala aj takmer 6 700 integrovaných

povolení a ich zmien, ale aj viac ako 12 200 právoplatných rozhodnutí o pokutách, ktorými uložila pokuty vo výške viac ako 14 600 000 eur.

Nastávajúce obdobie je plné naliehavých výziev smerujúcich k ďalšiemu významnému posilneniu ochrany ŽP. Aj v tomto období má SIŽP úprimný záujem významne prispievať k tomuto zámeru, a to nielen na poli kontrolnej činnosti, ale svojimi praktickými poznatkami chce pomáhať aj k precizovaniu právnych predpisov v prospech budúcej a žiaducej kvality ŽP.

Text: Jarmila Ďurđovičová, hlavná inšpektorka útvaru inšpekcie odpadového hospodárstva SIŽP

Foto a grafy: SIŽP

Európska environmentálna agentúra (EEA) zverejnila koncom uplynulého roka správu Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2020 (SOER 2020). Dospela v nej k záveru, že bez naliehavých opatrení počas najbližších 10 rokov Európa nedosiahne svoje ciele do roku 2030, ktoré sú zamerané na riešenie alarmujúcej miery straty biodiverzity, rastúcich vplyvov zmeny klímy a nadmernej spotreby prírodných zdrojov.

Podľa správy však existuje aj dôvod na nádej vzhľadom na zvyšovanie informovanosti verejnosti o potrebe prechodu na udržateľnú budúcnosť, technologické inovácie, nárast iniciatív spoločností a zintenzívnenie opatrení EÚ, akým je napríklad Európsky ekologický dohovor. V správe sa tiež zdôrazňuje dôležitosť spôsobu, akým vlády môžu umožniť prechod k udržateľnosti, a potreby odlišného riešenia problémov. Dosiachnutie takejto zmeny si bude vyžadovať investície do udržateľnej budúcnosti a ukončenie využívania verejných prostriedkov na dotovanie činností, ktoré poškodzujú životné prostredie.

Správa SOER 2020 je najkomplexnejším environmentálnym hodnotením, aké kedy Európa vykonala. Poskytuje jasný prehľad o tom, kde Európa stojí pri plnení politických cieľov do rokov 2020 a 2030, ako aj v dlhodobom horizonte cieľov do roku 2050, a o ambíciách prechodu k udržateľnej nízkouhlíkovej budúcnosti.

Národná prezentácia správy SOER sa plánuje na túto jeseň v Bratislave.

Zdroj: EEA a SAŽP

Národná zoológická záhrada Bojnice má 65 rokov

Odborná organizácia Ministerstva životného prostredia SR (MŽP SR) Národná zoo Bojnice si tento rok pripomína 65. výročie svojho založenia. Najstaršia a najnavštevovanejšia zoo na Slovensku bola pre verejnosť otvorená 1. apríla 1955. Za 65 rokov existencie prešlo jej bránami viac ako 24 miliónov návštevníkov.

Bojnická zoo je jedinou štátnou zoológickou záhradou na Slovensku, jej zriaďovateľom je MŽP SR. V súčasnosti sa rozkladá na ploche 41 ha, z čoho viac ako polovica tvorí expozičnú časť. Počet druhov živočíchov chovaných v Bojniciach je najvyšší zo všetkých slovenských zoológických záhrad, ku koncu roku 2019 to bolo 363 živočíšnych druhov v počte viac ako 2 700 exemplárov. Ako jediná slovenská zoo chová Národná zoo Bojnice slony africké, antilopy bongo, levy berberské, leoparda obláčkového či nan-

díniu africkú. Od roku 2003 je riadnym členom najprestížnejšej asociácie svetových zoológických záhrad a akvárií (WAZA), ktorá združuje okolo 250 elitných svetových zoo. V rámci európskych chovných programov a plemenných kníh pre ohrozené druhy je zapojená do chovu 33 druhov zaradených do európskych chovných programov (EEP – European Endangered species Programme) a 37 druhov zaradených do európskych plemenných kníh (ESB – European Studbooks).

Poslanie národnej zoo

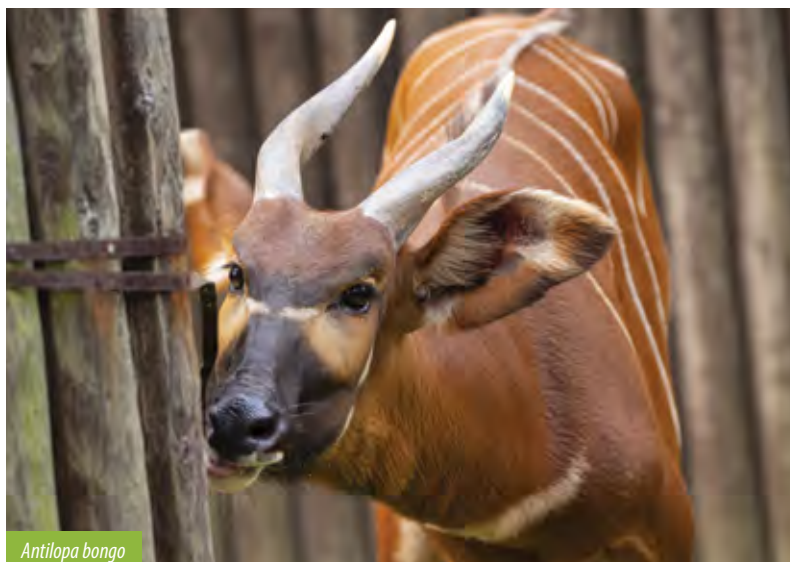
Poslaním je zachovanie a ochrana ex situ genetického fondu kriticky ohrozených a chránených druhov živočíchov pre potreby vedeckého výskumu

a dokumentácie, prevádzkovanie rehabilitačnej stanice pre zranené vzácne živočíchy a zabezpečovanie ich opätovného návratu do voľnej prírody, ale aj trvalá starostlivosť o poranené a hendikepované jedince. Národná zoo Bojnice spravuje národné záchytné centrum pre zhabané a zaistené živočíchy a desaťročia aktívne spolupracuje s orgánmi CITES a Štátnou ochranou prírody SR. V rámci ochrany európskej fauny Národná zoo Bojnice dlhodobo spolupracovala a spolupracuje na viacerých projektoch zachrany ohrozených druhov na Slovensku, ale aj v zahraničí. K najvýznamnejším patrí spolupráca s TANAP-om pri výskume a imobilizácii kamzíka tatranského či veľmi úspešná

spolupráca pri výskume a reintrodukcii rysa karpatského. Národná zoo Bojnice je súčasťou projektu LIFE LUCHS, ktorý na území Falckého lesa nachádzajúceho sa na nemecko-francúzskej hranici prebieha už štvrtý rok. Projekt sa začal v roku 2015 a doteraz tu bolo počas jeho trvania vypustených už 17 rysov. Projekt zahŕňa komplexný program monitoringu vypustených zvierat z dôvodu dokumentácie ich ekológie a vedecké hodnotenie programu reštitúcie, ako aj spoluprácu na informovaní odbornej a laickej verejnosti. Z ďalších programov je to repatriácia sovy dlhochvostej na Šumavu, pravidelné vypúšťanie odchovaných mláďat plamienky driemavej do prírody alebo chov a opätovný návrat jasoňa

Lev berberský

Antilopa bongo

červenookého na vybrané lokality. Jednou z dôležitých úloh Národnej zoo Bojnice je zvyšovanie environmentálneho po-

vedomia verejnosti. Praktickú, publikačnú, organizačnú a projektovú činnosť v oblasti vzdelávania zabezpečuje nielen na

regionálnej, ale aj na národnej úrovni. V **Centre environmentálnej výchovy** prebiehajú počas celého roka **výučbové programy** pre školskú, mimoškolskú, odbornú i laickú verejnosť, seniorov, ale aj pre špeciálne skupiny (nevidiacich, slabozrakých, nepočujúcich, imobilných, mentálne a telesne postihnutých). **Odborná knižnica Národnej zoo Bojnice** poskytuje nielen svojim zamestnancom, ale aj odborníkom, školám a širokej verejnosti **knižnično-informačné služby** a informácie z oblasti zoológie,

etológie, ekológie, chovateľstva, rehabilitácie, veterinárnej medicíny a ochrany prírody a biodiverzity. **Z podujatí**, ktoré sa konajú v areáli zoo, je mimoriadne populárna **prestížna vedomostná súťaž Slovenská Zoo Lympiáda**. Priazeň verejnosti majú aj mnohé iné podujatia, ako sú **Vítanie prázdnin, Za jednotky do zoo, Strašidelná zoo, Noc netopierov, Ekologický Mikuláš**, večerné komentované prehliadky či rôzne zaujímavé aktivity pri príležitosti významných environmentálnych medzinárodných a svetových dní.

*Text: Jaroslav Slašťan,
Národná zoo Bojnice
Foto: Andrea Klasová,
Národná zoo Bojnice*

90. výročie vzniku Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva

Ustanovujúce zhromaždenie Múzea slovenského krasu sa konalo 2. júna 1930. Na vznik jaskyniarskeho múzea mal vplyv objav Demänovskej jaskyne slobody v roku 1921. Po založení fungovalo na spolkovej báze a bolo riadené kuratóriom.

Základ jeho zbierkového fondu bol daný štruktúrou Liptovskej zbierky, a tak malo vo svojom fonde okrem prírodovedných, geologických a sintrových artefaktov aj botanické, historické a národopisné zbierky. Jeho prvým kustódom bol Ján Volko-Starohorský, ktorý mal s mú-

zeom ambiciózne plány. Chcel, aby bolo súčasťou speleologického inštitútu vrátane Katedry jaskyniarstva a ochrany prírody. Okrem jeho speleologických aktivít sú známe aj jeho ochrannárske aktivity. Bol dlhoročným okresným konzervátorom ochrany prírody a zástancom myšlienky, že **ochrana prírody by sa mala vnímať ako vedecská disciplína**, čo bolo z pohľadu obdobia nadčasové nazeralie na ochranu prírody. Jeho nástupcovia Vojtech Benický a Alfonz Chovan spočiatku múzeum orientovali viac na jaskyniarstvo. Až **začlenenie múzea do Ústredia štátnej ochrany prírody** ho nasmerovalo viac na oblasť ochrany prírody ako celku, v ktorom jaskyniarstvo predstavovalo len jednu jeho časť. Tak prešlo aj zmenami názvu **od Múzea krasu a ochrany prírody cez Múzeum vývoja ochrany prírody až po Slovenské múzeum ochrany príro-**

Foto zbierkového fondu SMOPaJ

dy a jaskyniarstva (SMOPaJ). Pod týmto názvom bolo v roku 1990 začlenené **pod Ministerstvo kultúry SR**. Prelomovým z hľadiska zamerania bolo jeho začlenenie **pod Ministerstvo životného prostredia SR v roku 1999**. Tým sa vytvoril priestor pre aktivity environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvety s využitím všetkých foriem múzejných aktivít. **Dnes je celoslovenským špecializovaným mú-**

zeom zameraným na ochranu prírody vrátane jaskyniarstva so špecializovaným Archívom ochrany prírody a jaskyniarstva. V oblasti odbornej správy zbierok a fondov je metodicky riadené Muzeologickým kabinetom Slovenského národného múzea a odborom archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR.

*Text: Danka Šubová,
riaditeľka SMOPaJ
Foto: SMOPaJ*

Ján Volko-Starohorský – prvý kustód SMOPaJ

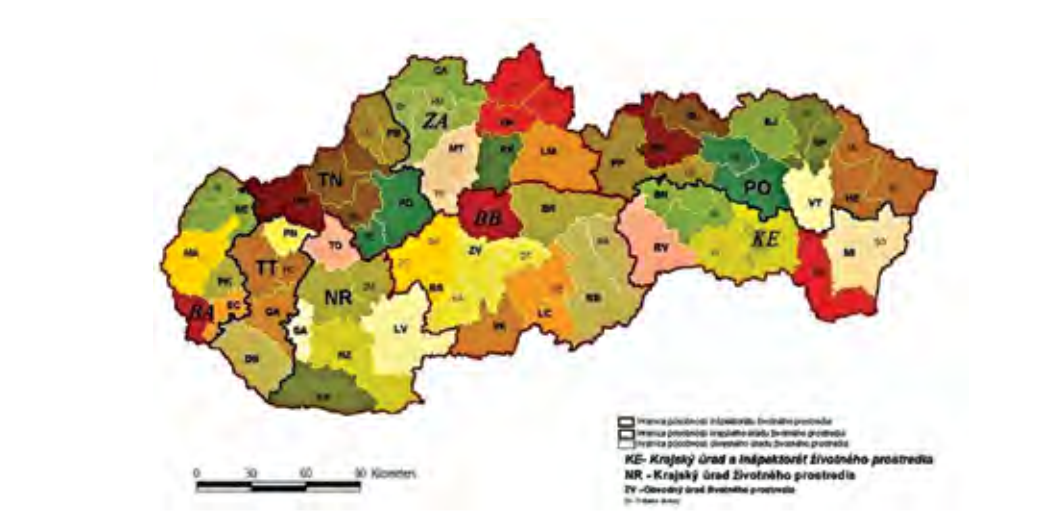
Miestna štátna správa starostlivosti o ŽP

Po zrušení národných výborov vznikla na Slovensku za uplynulých 30 rokov dvakrát samostatná miestna štátna správa starostlivosti o životné prostredie (ŽP), priamo riadená **Slovenskou komisiou životného prostredia (SKŽP)**, v roku 1992 pretransformovanou na **Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP)**, čo pre ňu v konaní znamenalo značnú nezávislosť od iných ústredných a miestnych orgánov štátnej správy.

Prvá úspešne pomáhala zlepšovať environmentálnu kvalitu v regiónoch v rokoch 1991 – 1996 a druhá v rokoch 2004 – 2013. Prvú ustanovil 17. decembra 1990 s účinnosťou od 1. januára 1991 zákon SNR č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre ŽP. Návrh vypracovala po 1. júli 1990 trojčlenná skupina odborníkov SKŽP pod vedením E. Zimanovej, na schvaľovanie ho predložil jej predseda, minister I. Tirpák. Zákon ustanovil 38 okresných úradov ŽP (OÚŽP) a v ich riadení 121 obvodných úradov ŽP (ObÚŽP), ktoré boli aj stavebnými úradmi. Táto štátna správa sa najviac „priblížila k občanovi“ a v medziach zákonov značne obmedzila zbytočný formalizmus a byrokráciu. Prednostovia OÚŽP boli vyberaní tromi konkurznými komisiami na SKŽP, ktorých nezaujímala ich politická príslušnosť, ale odbornosť a riadiace schopnosti. Väčšina prednostov sa osvedčila a dokázala vytvoriť základy dnešnej miestnej štátnej správy starostlivosti o ŽP. Celkovo tak vznikla racionálna trojstupňová sústava 161 orgánov štátnej správy pre ŽP, v ktorej najvyšší stupeň tvorili dva ústredné orgány – SKŽP a Slovenská inšpekcia životného prostredia (SIŽP). Okrem významného právneho postavenia mali OÚŽP dosah aj na prvý štátny fond ŽP SR, lebo v rámci okresov sústreďovali a posudzovali žiadosti o dotácie, ktoré súhrnne v odporúčanom poradí odobrovala rada fondu.

Dalej od občanov?

Napriek protestom zo strany tvorcov zákona z MŽP, a zápornému stanovisku výboru Národnej rady SR pre ŽP a ochranu prírody, uvedených 159 samostatných orgánov miest-

Miestna štátna správa starostlivosti o ŽP s 8 krajskými úradmi a 79 okresnými úradmi (4. júl 1996 - 1. január 2004)

nej štátnej správy prežilo len 6 rokov. Už 4. júla 1996 ich zrušil zákon č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy. OÚŽP a ObÚŽP začlenili „ďalej od občanov“ do 8 krajských úradov (KÚ) a 79 okresných úradov (OÚ), pričom ich zredukovali na odbory ŽP s úbytkom pôvodných zamestnancov/systemizovaných miest z 1 869 na 1 273, teda o 596 (32 %). Došlo tým k zníženiu spôsobilosti a kvality výkonu štátnej správy, čo sa prejavilo v náraste protiprávneho konania, najmä v raste počtu čiernych stavieb a skládok. Následne ich ochudobnili aj o finančné a majetkové prostriedky (autá, počítače, fotoaparáty...) nadobudnuté z rozpočtu MŽP a polovicu disponibilnej sumy vybratých pokút (druhá bola príjmom fondu); niektoré presťahovali do horších priestorových podmienok. Kvôli SIŽP sa však tento sedemkrát novelizovaný zákon SNR č. 595/1990 Zb. zachoval a zrušil ho až zákon č. 525/2003 Z. z.

Obnova úradov ŽP

Došlo k nej o 8 rokov, od 1. januára 2004 na základe zákona č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe

starostlivosti o ŽP. Jeho návrh v gescii J. Klindu predložil na schvaľovacie konanie minister ŽP L. Miklós. Vzniklo 8 krajských úradov ŽP (KÚŽP) s právnou subjektivitou, ktorých organizačnou súčasťou sa stalo 46 obvodných úradov ŽP (ObÚŽP) s administratívnou nezávislosťou v rozhodovaní podľa príslušných zákonov v systéme environmentálneho práva. Okrem rozhodovania na prvom stupni predstavovali aj druhostupňové odvolacie orgány v prípadoch, keď na prvom stupni rozhodovali mestá a obce. Zákonom č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe bolo najskôr, znova bez objektivizácie a patričného zdôvodnenia, od 1. januára 2013 zrušených všetkých 8 KÚŽP, ktorých pôsobnosť prevzalo 8 ObÚŽP v sídle kraja; následne kumulovane 8 obvodných úradov v sídle kraja. Potom zákonom z 19. júna 2013 č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy došlo opakovane k zrušeniu samostatnej miestnej štátnej správy starostlivosti o ŽP. Jej kompetencie prevzalo v 79 okresoch s účinnosťou od 1. októbra

2013 celkove 72 okresných úradov (OÚ), na ktorých vznikli odbory starostlivosti o ŽP. V rámci „racionalizačných opatrení“ sa tak počet úradovní pre ŽP v pôsobnosti Ministerstva vnútra SR navýšil o 26. K tomu treba prirátavať útvary pre ŽP na úradoch samosprávnych krajov a mestských samospráv. Doteraz nikto nezrátal, koľko zamestnancov vo verejnej správe zabezpečuje starostlivosť o ŽP, pričom viacerí kompetentní ani nevedia, čo všetko v ich pôsobnosti spadá do tohto odvetvia a koľko prostriedkov sa na túto činnosť ročne plánuje a vynakladá. Mnohí sa nazdávajú, že jeho súčasťou sú len čistiarne odpadových vôd, verejné vodovody a kanalizácie, rybárstvo, protipovodňová ochrana, ochrana vodných zdrojov, ovzdušia a chránených častí prírody, odpadové hospodárstvo a okrajovo enviroosвета. Neberú do úvahy kompletnú enviroinfraštruktúru, územné plánovanie, stavebný poriadok, envirobezpečnosť a vhodnosť stavieb a zariadení, ochranu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok a parkov, ochranu lesov, pôdy a zelene, ochranu pred nebez-

pečnými fyzikálnymi, chemickými a biologickými faktormi ŽP, starostlivosť o cintoríny, verejný poriadok, envirovzdelávanie v školách, mimoškolskú envirovýchovu, zabezpečovanie environmentálneho práva, enviroopatrení v doprave, energetike a iných hospodárskych odvetviach atď. Zabúdajú, že environ-

ment je všade okolo nás a my sme jeho súčasťou; od nás závisí ešte ako dlho. V čase úpadku rezortu ŽP po roku 2007 prestalo MŽP so Slovenskou agentúrou životného prostredia (SAŽP) pracovať aj na metodike určovania a vyhodnocovania verejných „zelených financií“ v štátnej správe a v rámci samospráv,

ktoré by štatisticky preukázali, že realizácia preventívnych a nápravných opatrení na udržiavanie a zlepšovanie stavu nášho ŽP je nevyhnutnou súčasťou nášho bežného života a jeho kvality. Pritom tieto prostriedky sú naozaj vynakladané v prospech všetkých daňových poplatníkov a občanov Slovenska. Od nich

závisí aj možnosť ďalšieho využívania úžasného potenciálu a prosperity našej krajiny, zachovanie hodnôt a krás jej kultúrneho a prírodného dedičstva.

Text a obrázok: Jozef Klinda, Envirokabinet Halíč

Volanie po znovuzriadení špecializovanej štátnej správy starostlivosti o ŽP (I. časť)

Občianske združenie VIA IURIS zastrešilo **analýzu o výkone štátnej správy starostlivosti o životné prostredie (ŽP)**: (https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2020/04/Analiza_III.cast_.pdf). V analýze boli **preskúmané niektoré všeobecné otázky týkajúce sa nastavenia štátnej správy starostlivosti o ŽP so špeciálnym zreteľom na fungovanie štátnej správy v oblasti ochrany prírody a krajiny**, kde bolo navrhnuté aj konkrétne riešenie.

Z hľadiska všeobecného nastavenia platí, že súčasný model miestnej štátnej správy je integrovaný pod všeobecné okresné úrady (OÚ), ktoré vykonávajú štátnu správu na rôznych úsekoch vrátane starostlivosti o ŽP. OÚ patria pod Ministerstvo vnútra SR (MV SR), ktoré plní úlohu služobného úradu, má na starosti personálne, ekonomické, materiálne-technické i administratívne zabezpečenie OÚ. Inými slovami určuje kto, v akých počtoch a v akých podmienkach bude na OÚ pracovať, bez ohľadu na vecné zameranie. Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR), ktoré má v gescii výkon štátnej správy na úseku starostlivosti o ŽP, má na starosti usmerňovanie odboru starostlivosti o ŽP z hľadiska vecnej problematiky. MŽP SR tiež navrhuje legislatívu v oblasti ŽP. Inými slovami, MŽP SR usmerňuje, koordinuje a riadi, o čom má úradník OÚ na odbore starostlivosti o ŽP rozhodovať.

Takto nastavený systém výkonu štátnej správy prináša jej neefektívne (ne)fungovanie. Je-

den príklad za všetky: MŽP SR nedávno presadilo novelu zákona o ochrane prírody, ktorá významnou mierou posilnila právomoci OÚ (napr. pribudli im kompetencie ohľadom výrubov drevín či rozhodovania o náhodnej ťažbe dreva v chránených územiach), čím však zároveň priniesla omnoho vyššie personálne nároky na vykonávanie novej agendy. V tom istom čase však z iniciatívy MV SR prebiehal proces tzv. optimalizácie pracovníkov OÚ, vďaka ktorému došlo k zníženiu počtov pracovníkov odborov starostlivosti o ŽP. V rovnakom čase **prišlo k protichodným procesom** – MŽP SR presadí novelu zákona, ktorá vyžaduje zvýšené nároky na personálne pokrytie úradov, ale MV SR v tom istom čase zníži počty úradníkov, ktorí majú novelu zákona aplikovať.

Ďalším problémom je **kumulácia agendy** – na viacerých, najmä malých OÚ (OÚ Medzilaborce, OÚ Poltár, OÚ Snina...) pracujú na odboroch starostlivosti o ŽP 3-4 pracovníci, ktorí majú vykonávať celú agendu štátnej správy starostlivosti o ŽP. Tá je však veľmi rozsiahla (ide napr. o úseky ochrany vôd, ovzdušia, odpadov, ochrany prírody, EIA, envirozáťaž, rybárstvo, povodne...). Musia teda vykonávať viacero agend súčasne, majú tzv. kumulovanú agendu (doobeda sú „ovzdušiarik“, poobede ochranári a na druhý deň vodári). Ideálne pritom však je, ak má jednu agendu aspoň jeden človek, resp. viac ľudí. Najmä na malých OÚ tak pracovníci kapacitne nestíhajú robiť agendu

výkonu ich práce poriadne a dobre, nemôžu sa na problematiku (často rozsiahlu a náročnú) špecializovať a zároveň ich nemá kto zastúpiť v prípade výpadku z dôvodu PN alebo dovolenky.

Ďalší problém, ktorý analýza ukázala, je **odborná spôsobilosť a kvalifikácia zamestnancov štátnej správy** – tá totiž nie je nijak určená, aj keď ju MV SR ako služobný úrad môže stanoviť ako podmienku výkonu práce na odbore starostlivosti o ŽP. Na odboroch starostlivosti o ŽP tak pracujú aj zamestnanci s úplne iným vzdelaním a odborným zázemím, než by bolo žiadané (prírodovedné vzdelanie).

Problémom je aj to, že všetky OÚ sú zriadené podľa **jedného vzoru** s rovnakou štruktúrou. Takémuto systému však chýba flexibilita reagovať na rôzne enviroproblémy v danom regióne a tam sústrediť viac kapacít než inde – nie všade sú rovnaké prírodné hodnoty, koncentrácia chránených území, v niektorých regiónoch je väčšia miera skládok odpadov či envirozáťaž atď. Reálne problémy na území by však pritom mali kopírovať aj štruktúru a obsadenie úradov štátnej správy, ktoré dané problémy riešia.

Tieto problémy, ako aj niektoré ďalšie by podľa nášho názoru boli riešiteľné opätovným zriadením tzv. **špecializovanej štátnej správy na úseku ŽP**, tak ako to bolo aj v minulosti (v rokoch 1991 až 1996, resp. v rokoch 2003 až 2013). Táto štátna správa by bola v plnej kompetencii rezortu ŽP (vrátane personálnych otázok, kvalifikácie,

financií atď.) a jej štruktúru by mohli tvoriť tzv. obvodné úrady ŽP, ako to bolo v minulosti (tie mali územnú pôsobnosť, ktorá zahŕňala viacero menších okresov – napr. OÚŽP Zvolen mal v kompetencii aj okresy Detva a Krupina) a ktoré by svoju vnútornú štruktúru a personálne obsadenie mohli vytvoriť tak, aby do nich boli premietnuté špecifiká regiónu z hľadiska miestnych problémov starostlivosti o ŽP.

Sme presvedčení, že ak má MŽP SR plniť svoje zákonné úlohy ústredného orgánu štátnej správy, musí mať pod sebou „svojich ľudí a svoje úrady“ po celej republike ako svoje predĺžené ruky. Iba tak môže dôstojne, kvalitne a zodpovedne plniť svoje úlohy. Rovnako to platí aj o orgánoch štátnej správy na miestnej úrovni – úplné prepojenie na ústredný orgán štátnej správy je jedným zo základných predpokladov ich dobrého výkonu.

Text: Imrich Vozár, právnik spolupracujúci s občianskym združením VIA IURIS a vedúci autorského kolektívu analýzy

Poznámka: Druhá časť tohto článku, týkajúca sa výkonu štátnej správy ochrany prírody a krajiny, vyjde v nasledujúcom čísle Enviro-magazínu.

Tento príspevok je skrátenou verziou blogu, zverejnenom na <https://dennikn.sk/blog/1859750/volanie-po-znovuzriadeni-specializovanej-statnej-spravy-zivotneho-prostredia-aspon-na-useku-ochrany-prirody/>.

Európska zelená dohoda ako rámec na obnovu hospodárstva a jej implikácie pre SR

European Green Deal alebo po slovensky Európska zelená dohoda (EZD) bola predstavená ako prvá priorita novej predsedníčky Európskej komisie (EK) Ursuly von der Leyen ešte koncom minulého roka. EK v nej predstavila svoju víziu zelenej transformácie hospodárstva Európskej únie (EÚ) s cieľom vyrovnať sa so zmenou klímy a s množiacimi sa výzvami v oblasti životného prostredia (ŽP). EZD má slúžiť ako nástroj na naplnenie Parížskej dohody a cieľov udržateľného rozvoja OSN v rámci Agendy 2030.

Podstatou EZD je **stanovenie súboru cieľov v oblasti zmeny klímy a ŽP a predstavenie plánu kľúčových politík a opatrení na ich dosiahnutie**. Nosným cieľom je **dosiahnutie uhlíkovej (alebo klimatickej) neutrality EÚ do roku 2050** so strednodobým cieľom **znižiť emisie skleníkových plynov do roku 2030 o 50 až 55% v porovnaní s rokom 1990**. To má byť dosiahnuté **prostredníctvom hĺbkovej transformácie spoločnosti a hospodárskeho modelu EÚ na nový udržateľný a konkurencieschopný model inteligentného obehového hospodárstva**, ktorého rast je nezávislý od využívania zdrojov. Prízvukovanými atribútmi tejto transformácie sú **inkluzivnosť a spravodlivosť**, čo znamená, že dôraz bude kladený na ľudí (a ich participáciu) a na najviac zasiahnuté regióny, pracovníkov a odvetvia. EZD tak obsahuje aj sociálnu dimenziu a je koncipovaná ako stratégia rastu, ktorá podporuje tvorbu pracovných miest a rozvoj inovácií. **Súbežne so zelenou transformáciou má prebiehať aj digitálna transformácia**, ktorá má pôsobiť synergicky a umožniť lepšiu implementáciu a využívanie nízkouhlíkových technológií.

Ďalšie významné ciele EZD

Okrem klimatických cieľov obsahuje EZD aj ďalšie významné ciele, napr. v oblasti energetiky je to **zabezpečenie dodávky čistej a cenovo dostupnej energie so zameraním na posilňovanie produkcie energie z obnoviteľných zdrojov, boj proti tzv. energetickej chudobe a zlepšovanie infraštruktúry**. S tým súvisí aj ďalší cieľ, ktorým je zvy-

šenie miery obnovy energeticky a klimaticky neefektívnych budov v EÚ zo súčasného 1% minimálne na dvojnásobok. Dôležitá je aj **ambícia prechodu na udržateľné obehové hospodárstvo**, ktoré v sebe okrem zmeny fungovania priemyslu a výrobkovej politiky zahŕňa aj potrebu zmeny spotrebiteľského správania. Na to nadväzuje aj **dopravná politika, kde je cieľom prechod na udržateľnú a inteligentnú mobilitu**. Veľmi významnými cieľmi sú aj **prechod na zdravý a udržateľný potravinový systém šetrnejší ku klíme a k životnému prostrediu**, ako aj **zachovávanie a obnova biodiverzity, ekosystémov a ich nenahraditeľných služieb** (potraviny, čisté ovzdušie, pitná voda, ochrana zdravia). Tieto ciele sú potom orámcované **ambíciou nulového znečistenia životného prostredia a zohľadňovania udržateľnosti nielen v politikách EÚ, ale aj v rozpočtoch členských štátov a pri vzdelávaní**. Uvedené oblasti sú vzájomne prepojené, napĺňanie cieľov si však bude vyžadovať systematický prístup aj mnoho kompromisov na vyváženie hospodárskeho, environmentálneho a sociálneho aspektu.

Správnosť EZD potvrdila aj koronakríza

EZD nestratila svoju relevantnosť ani po vypuknutí celosvetovej pandémie vírusu COVID-19, práve naopak. Boj proti pandémie a s ním spojené opatrenia paralyzovali svetovú ekonomiku a v dôsledku toho sa očakáva hospodársky prepád a recesia. V súvislosti s tým vznikli obavy, aby sa EÚ neodklonila od stanovených klimatických a envi-

Ilustračný obrázok

ronmentálnych cieľov. Európske inštitúcie, ako aj väčšina ministrov členských štátov EÚ (vrátane Slovenska) však vyjadrili podporu EZD a ňou stanovenej trajektórii pri pokrízovej obnove hospodárstva. Súčasným klimatickým a environmentálnym problémom, ktorým čelí nielen Európa, ale celý svet, budú aj napriek pandémie stále pretrvávajúť. Samotná krí-

za poukázala nielen na zraniteľnosť existujúceho systému, ale aj na previazanosť ŽP, zdravia ľudí a v konečnom dôsledku aj fungovania hospodárstva. Z týchto dôvodov sa súčasná kríza vníma aj ako príležitosť na reformy, ktoré posunú EÚ dopredu a urobia ju samostatnejšou, odolnejšou a udržateľnejšou. Keďže EZD už pred krízou predstavovala ná-

stroj rastu a transformácie smerom k udržateľnosti, inováciám, väčšej odolnosti a sebestačnosti, a zároveň obsahovala stimulačné opatrenia a sociálnu dimenziu, má všetky predpoklady na to, aby mohla byť využitá ako rámec pokrízovej obnovy. Neriešenie spomenutých klimatických a environmentálnych problémov, ktoré o. i. zahŕňajú stratu biodiverzity a ohrozenie ekosystémov, sucha a nedostatok vody, ako aj

a sveta, aby sme sa pri obnove hospodárstva nevrátili k starému škodlivému a krehkému modelu hospodárstva.

Čo ponúka EZD

EZD ponúka možnosť **využiť kombinovanú výhodu zelenej a digitálnej transformácie na opätovné naštartovanie nášho hospodárstva smerom k udržateľnosti a inováciám, ktoré budú chrániť naše ŽP, prírodné**

z finančných trhov v rámci Nástroja EÚ pre budúce generácie. Tento nástroj a jednotlivé jeho časti budú podporovať zelenú a digitálnu transformáciu, čiže EZD a s ňou prepojenú digitálnu agendu. EK tak neupustila od svojej trajektórie a aj čiastkové iniciatívy EZD sa postupne predstavujú do konkrétnych legislatívnych a nelegislatívnych aktov, ktoré EK pripravuje. Napriek miernej úprave harmonogramu

lasti zmeny klímy (tzv. európsky klimatický predpis), ktorý má zakotviť do právneho poriadku EÚ cieľ dosiahnuť klimatickú neutralitu do roku 2050. Nemenej dôležité sú aj predstavené návrhy v oblasti obehového hospodárstva – Priemyselná stratégia EÚ a Akčný plán pre obehové hospodárstvo, v oblasti udržateľného potravinového systému – Stratégia „Z farmy na stôl“, a v oblasti ochrany biodiverzity – Stratégia EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030.

Na záver treba pripomenúť, že všetky spomenuté návrhy EK sú do veľkej miery veľmi ambiciózne a ešte budú predmetom vyčerpávajúcich rokovaní a schvaľovacích procesov so zapojením Európskeho parlamentu a členských štátov. Ako celok predstavujú pre nás ako štát, ale aj pre celú spoločnosť obrovskú transformačnú výzvu a v konečnom dôsledku budú vyžadovať aj širokú podporu a zapojenie verejnosti na to, aby boli skutočne úspešné. Na dosiahnutie transformácie bude potrebné skordinovať čerpanie obrovských finančných zdrojov, ktoré bude EK s týmto cieľom poskytovať členským štátom v relatívne krátkom čase, čo bude pre Slovensko ďalšou obrovskou výzvou. Bez ohľadu na to je dôležité, aby nielen európske inštitúcie, odborná verejnosť a orgány jednotlivých štátov, ale aj všetci jednotlivci **aktívne a koordinovane presadzovali myšlienku zelenej a digitálnej transformácie**, pričom bude nevyhnutné brať ohľad a dbať na podporu ľudí, ktorých transformácia zasiahne negatívne. **Prechod na nový model hospodárstva zo svojej podstaty nie je jednoduchý a dá sa očakávať, že so sebou prinesie aj negatívne dosahy, na ktoré bude nutné včas sa pripraviť a aktívne ich riešiť. V záujme ochrany nášho ŽP, našej planéty aj dobrých životných podmienok pre budúce generácie môže byť toto jedna z posledných možností, ako vykročiť správnym smerom.**

*Text: Michal Hermann, odbor koordinácie záležitostí EÚ
Ilustračný obrázok: Pixabay*

znečistenie ŽP rôznymi látkami v dôsledku nešetrnej priemyselnej a pôdohospodárskej výroby, môže viesť k neodvratným škodám s potenciálom ešte väčšmi oslabiť nielen naše zdravie, sebestačnosť a blahobyt, ale aj našu schopnosť odolávať potenciálnym budúcim krízam rôzneho charakteru. Je nielen v záujme Slovenska, ale aj celej Európy

bohatstvo a zdravie, a súčasne poskytnú priestor na tvorbu pracovných miest, nových modelov podnikania a udržateľný rast. EK predstavila vzhľadom na dosahy krízy spôsobenej pandemiou svoj návrh plánu na obnovu hospodárstva EÚ, ktorý spočíva v **posilnení viacročného finančného rámca (alebo rozpočtu) EÚ o dodatočné zdroje**

vzhľadom na pandémiu sa EK do veľkej miery drží pôvodne stanoveného programu a už stihla predstaviť rad návrhov vyplývajúcich z EZD, počnúc návrhom Mechanizmu na spravodlivú transformáciu a Investičného plánu pre udržateľnú Európu ako finančných pilierov EZD a pokračujúc návrhom európskeho legislatívneho aktu v ob-

Zelený vzdelávací fond podporuje aj obnovu a ochranu mokradí

**ZELENÝ
VZDELÁVACÍ
FOND** | GREEN
EDUCATION
FUND

Obnova a ochrana mokradí a iné adaptačné opatrenia v oblasti biodiverzity založené na ekosystémoch sa stali dôležitými témami Zeleného vzdelávacieho fondu (ZVF), ktorý je zameraný na podporu environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu na

Slovenskú agentúru životného prostredia.

V roku 2017, keď začal fond svoju činnosť, bola otvorená len jedna širšie koncipovaná oblasť podpory, ktorá súvisí s témou adaptácie na zmenu klímy a biodiverzity, a to téma rozvoja zelenej infraštruktúry s cieľom zlepšiť kvalitu života. Jej prostredníctvom bolo podporených 10 projektov. V rámci prvého

V roku 2018 sa pridali ďalšie dôležité témy, a to predchádzanie a zmiernenie nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy a voda pre udržateľný rozvoj. Spolu bolo prostredníctvom týchto tém podporených rovnako po 10 projektov, čo tvorí skoro polovicu zo všetkých podporených projektov. Práve pre významnosť zamerania tém a úspešnosť aktivít jednotlivých realizova-

envirovýchovných a praktických aktivít aj k implementácii strategických dokumentov v oblasti ochrany prírody a adaptácie na zmenu klímy, najmä Aktualizovanej národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020 (schválenej uznesením vlády SR č. 12/2014) a Akčného plánu pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z tejto stratégie (schváleného uznesením vlády SR č. 442/2014), Programu starostlivosti o mokrade Slovenska a príslušného plánu na dané obdobie, konkrétne Akčného plánu pre mokrade na roky 2015 – 2018 a Akčného plánu pre mokrade na roky 2019 – 2021 (schváleného uznesením vlády SR č. 144/2019) a Stratégie adaptácie SR na zmenu klímy – aktualizácia 2018 (schválenej uznesením vlády SR č. 478/2018), ku ktorej sa akčný plán ešte tvorí (Adaptačný akčný plán by mal byť predložený na rokovanie vlády SR do 31. 12. 2020).

Článok o podporených projektoch zameraných na ochranu a obnovu mokradí zo ZVF prinesieme v ďalšom čísle. Viac sa o možnostiach podpory zo ZVF dočítate na www.zelenyvzdelavacifond.sk.

Text a foto: E. Bendíková, SAŽP, A. Kušíková, MŽP SR

Exkurzia na rašeliniská Oravy organizovaná Slovenským zväzom ochrancov prírody a krajiny za podpory ZVF v rámci konferencie Voda je život

národnej úrovni. Zriaďovateľom fondu je Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR), ktoré poverilo jeho administráciou

ročníka boli projekty zamerané skôr na výsadbu, nie na tvorbu biotopov mokradí alebo iných vodných prvkov.

ných projektov zostali tieto témy nezmenené aj v aktuálnom práve prebiehajúcom ročníku. MŽP SR prispieva financovaním

Ministerstvo životného prostredia Českej republiky v spolupráci s Českým ramsarským výborom a Karpatskou iniciatívou pre mokrade (Carpathian Wetland Initiative – CWI) organizuje

5-dňový Medzinárodný kurz o revitalizácii mokradí

(v ČR 5. – 9. 10. 2020).

Ponúka možnosť vzdelávať sa v oblasti obnovy mokradí (spojenú s návštevou konkrétnych lokalít z realizovaných projektov obnovy mokradí v Krušných horách, v CHKO Slavkovský les a NP Šumava). Kurz nadväzuje na úspešné školenie organizované minulý rok. Správa a prezentácie z minuloročného školenia, ako aj tohtoročná prihláška na kurz sú uverejnené na: <http://www.cwi.sk/index.php?page=news>).

EWOBBOX – interview s používateľom

Portál environmentálnej výchovy EWOBBOX plní svoj hlavný cieľ zhromažďovať a zdieľať informácie z oblasti environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu už niekoľko mesiacov. Mnohí už stihli vyskúšať jeho služby a pre tých, ktorí sa na to ešte len chystajú alebo sa s ním chcú zoznámiť bližšie, pokračujeme v jeho predstavovaní prostredníctvom interview na dialku. Po úvodných informáciách o vzniku EWOBBOXu, jeho význame a víziách sa v tomto čísle zameriame na jeho používateľa a na to, čo by ho mohlo zaujímať.

Prečo mám kliknúť na EWOBBOX?

Či už si žiak, študent, rodič, učiteľ, pracovník EV, úradník, odborník, dôchodca, alebo len človek s environmentálnym cítením, na EWOBBOXe nájdeš informácie, ktoré ťa potešia, poučia alebo povzbudia. A to všetko cez tvoju optiku nazerania na svet. Vysvetlíme prečo. Našou snahou je postupne prepojiť organizácie a ľudí pôsobiach v oblasti envi-

zaujímá. EV tak môže byť adresnejšia, jedinečná a individuálna pre každého používateľa.

Čo získam registráciou?

Na to, aby si z EWOBBOXu čerpal informácie, nemusíš byť jeho registrovaným používateľom. Registráciou si však môžeš zabezpečiť automatický prístup informácií z portálu podľa vlastných nastavení a záujmov. Na základe profilu rozlišuje-

resa alebo konto na FB. Môže si nastaviť oblasti svojho záujmu a zasielanie vybraných informácií priamo do e-mailovej schránky. Stále však zostáva pasívnym používateľom.

Pokročilý – uvedením svojho mena končí s anonymitou a ďalej vystupuje pod svojou značkou (menom). Môže sa správať aj aktívne – komentovať články a vytvárať diskusné skupiny.

Skúsený – pridaním ďalších in-

envirovýchovný profil organizácie/školy, prezentovať jej aktivity a činnosť, prepojiť ich stránku s EWOBBOXom atď. Zároveň podporuje vzájomnú výmenu informácií, prispieva do databázy kontaktov a údajov o EV.

Aké pravidlá má EWOBBOX?

„Ewoboxovať“ môžeš anonymne, jednotlivo, pod organizáciou, aktívne alebo pasívne. Je na tebe, ktorou cestou sa vyberieš. Na všetkých cestách sa však musíš riadiť pravidlami. Našťastie v EWOBBOXe sú len tri pravidlá a slúžia hlavne na to, aby sa všetkým používateľom „cestovalo“ pohodlne a bezpečne. Ide o tieto pravidlá:

1. Rovnováha. Udržuj rovnováhu a daj do EWOBBOXu toľko, koľko si z neho zoberieš. Lebo čím viac dáš, tým viac dostaneš.

2. Otvorenosť. EWOBBOX vníma ako neobmedzený priestor pre všetky pohľady, témy a názory, pretože EV sa nedá zaškatulkovať ani zavrieť do boxu.

3. Slušnosť. EWOBBOXuj vždy férovo a dodržiavaj etický kódex a zásady slušného správania.

V ďalšej časti sa v interview na dialku porozprávame s pracovníkom EV pôsobiacim pod organizáciou. V prípade zvedavých otázok sme vám k dispozícii na adrese info@ewobox.sk.

EWOBBOX sa realizuje vďaka podpore a spolupráci zhruba dvadsiatky štátnych a mimovládnych organizácií pôsobiach v EV.

Statusy a možnosti ewoboxera podľa úrovne vyplnenia profilu

Zelenáč

Úroveň vyplnenia profilu
✓ bez vyplnenia

- personalizovať si obsah portálu vyplnením oblastí záujmu
- nastaviť zasielanie informačných e-mailov podľa vlastných preferencií

Pokročilý

Úroveň vyplnenia profilu
✓ meno a priezvisko

- vytvárať a prispievať do diskusných skupín
- komentovať články
- nahlásiť záujem o udalosť

Skúsený

Úroveň vyplnenia profilu
✓ meno a priezvisko
✓ adresa
✓ telefónny kontakt
✓ profilová fotka a textová informácia o sebe

stať sa spoluvorcom obsahu a pridávať

- články
- udalosti
- výzvy
- zdroje

pridať organizáciu/školu na EWOBBOX

Profesionál

Úroveň vyplnenia profilu
✓ meno a priezvisko
✓ adresa
✓ telefónny kontakt
✓ profilová fotka a textová informácia o sebe
✓ pripojenie k organizácii/škole

- vytvárať profil organizácie/školy v envirovýchove
- prezentovať ponuku envirovýchovných aktivít organizácie
- prezentovať a zaznamenávať činnosť školy v environmentálnej výchove
- bezplatne využívať pripravené nástroje a aplikácie (napr. vytvorenie formulárov, úprava profilovej stránky na mieru organizácie/školy, štatistické nástroje a postupne ďalšie a ďalšie)
- požiadať o nadštandardné služby priamo na info@ewobox.sk (napr. vyrovnenie zúčtovanej štruktúry profilu organizácie, automatická synchronizácia dát so stránkou vašej organizácie a ďalšie)

ronmentálnej výchovy (EV) naprieč Slovenskom, a to formou zdieľania edukatívnych a užitočných environmentálnych informácií práve prostredníctvom EWOBBOXu. Tieto informácie sa na portáli triedia pomocou unikátneho súboru kľúčových slov, vďaka ktorému si jednoducho nájdeš to, čo práve hľadáš a čo ťa

me tieto **druhy používateľov EWOBBOXu:**

Návštevník – je ním ktokoľvek, kto si prehlíada stránky EWOBBOXu. Je anonymnou súčasťou širšieho publika a pasívnym prijímateľom informácií.

Zelenáč – rýchlou registráciou na www.ewobox.sk vstupuje do ringu. Stačí na to e-mailová ad-

formácií o sebe a svojej tváre (fotky alebo ikony) sa mu otvára možnosť aktívne tvoriť obsah portálu – pridávať články, udalosti, výzvy a zdroje informácií.

Profesionál – pripája sa pod organizáciou/škoolou, v ktorej aktuálne pôsobí. Pri „ewoboxovaní“ môže používať všetky nástroje aktívneho používateľa a tvoríť

Text a infografika: tím tvorcov EWOBBOXu

Náučný chodník Príbeh krajiny je otvorený

Stredisko environmentálnej výchovy (SEV) Slovenskej agentúry životného prostredia Dropie v Zemianskej Olči privítalo v sobotu 6. júna 2020 svojich prvých návštevníkov. Po niekoľkotýždňovej odstávke znova otvorilo svoje brány a návštevníci sa mohli pokochať jeho novou podobou, a to formou interaktívnej exkurzie náučným chodníkom (NCH) Príbeh krajiny.

Náučný chodník Príbeh krajiny si prví prezreli priatelia, susedia a obyvatelia obcí v okolí SEV Dropie

Medzi prvými, ktorí si slnečnú sobotu vychutnali v lone Dolného Žitného ostrova, boli tí „najbližší“ – priatelia, susedia a obyvatelia okolitých obcí (Bodzianske Lúky, Sokolce, Zemianska Olča, Čalovec), ktorí sú súčasťou projektových a iných aktivít a sú vždy pripravení aktívne priložiť ruku k spoločnému dielu.

Príbeh rozpráva drop Karči

Pomáhajú mu pri tom tlačenný sprievodca, pracovný list, informačné a interaktívne tabule v rôznych častiach NCH a prvky, ktoré ho dotvárajú – vyrezávané plastiky živočí-

chov, vrbový labyrint a pocitový chodník. Drop Karči rozpráva nielen o prírodných podmienkach a zvláštnostiach Dolného Žitného ostrova, ale zmieňuje sa aj o spôsobe života v minulosti – o dobe starých „tanyí“ – samôt, z ktorých jedna zachovaná (z roku 1897) sa nachádza práve v areáli SEV SAŽP Dropie. Tento deň bol prvou nepárnou sobotou, kedy okrem pracovných dní (v čase od 10.00 do 15.00 h) bude stredisko vítať svojich návštevníkov od 10.00 do 18.00 h. V prípade lektorovanej, minimálne 3 dni vopred nahlásenej exkurzie odborní pracovníci SEV SAŽP Dropie

Počas cesty náučným chodníkom sa dozviete rôznymi formami množstvo zaujímavostí o faune a flóre Dolného Žitného ostrova

veľmi radi oboznámia návštevníkov s ojedinelými prírodnými aspektmi a historicky významnými miľníkmi Žitného ostrova. Okrem náučného chodníka Príbeh krajiny sa milovníci prírody môžu pokochať aj krásnym výhľadom na široké okolie z rekonštruovanej pozorovateľne, ktorá je súčasťou areálu, ako aj z novopostavenej, ktorá sa nachádza v blízkosti strediska. Pri vstupe do areálu je návštevník povinný dôkladne sa oboznámiť s návštevným poriadkom SEV SAŽP Dropie.

Dropie vzdeláva aj online

Cieľom strediska je nielen poskytnúť priestor na oddych a regeneráciu v prírode, ale hlavne vzdelávať v oblasti ochrany ži-

vota znázorňujú, ako prispievať k podpore biodiverzity na malom území, napr. záhrady alebo školského dvora. Jednoduchými postupmi dokumentujú proces tvorby „hávedníkov“, hmyzích hotelov, vtáčích búdok, krmidiel, zberných jazierok a napájadiel. Ich tvorba, umiestnenie a starostlivosť o ne prináša úžitok nielen živočíchom a rastlinám, ale zdokonaľuje aj zručnosti a zvelaďuje myseľ človeka.

Náučný chodník Príbeh krajiny so zážitkovým parkom, ktorý vznikol vďaka projektu LIFE 12 NAT/SK/001155 Ochrana vtákov v CHVÚ Ostrovné lúky a SKHU/1601/1.1/258/NATUR DANUBEPARKS/Chute podnikateľskej prírody, nie je jedinou

Vyskúšať môžete aj pocitový chodník

voťného prostredia. Aktuálne vzdelávanie a výchova prebieha v značnej miere online (FB SEV SAŽP Dropie, www.dropie.sazp.sk, www.ewobox.sk), formou fotopostupov OSTROVY ŽIVOTA, ktorých cieľom je inšpirovať k realizácii adaptačných opatrení na regionálnej úrovni, resp. na úrovni ešte menších celkov a skupín (obcí, škôl a pod.). Ostrovy ži-

novinkou v SEV SAŽP Dropie. V súčasnosti je v procese realizácie Obnova budovy SEV SAŽP Dropie v rámci projektu OP KŽP, ktorý zabezpečí kompletnú rekonštrukciu administratívnej budovy.

Text: Lilla Szabóová,
Katka Vajlíková, SAŽP
Foto: Gabriel Fűrri

Škola pre 21. storočie – z lavíc do života

OBJEKTÍV21

Ako dať vzdelávaniu pridanú hodnotu, aby mladá generácia vyrastala s pocitom, že dokáže meniť veci okolo seba k lepšiemu? Aj to je jedným z cieľov projektu Centra environmentálnych aktivít v Trenčíne, nazvanom OBJEKTÍV21 – Mladí reportéri pre občiansku spoločnosť.

Projekt rozširuje úspešný medzinárodný environmentálny vzdelávací program Mladí reportéri pre životné prostredie (YRE – Young Reporters for the Environment, www.yre.global). Mladí ľudia sa prostredníctvom programu učia tvoriť reportáže a upozorňovať nimi na problémy v oblasti životného prostredia v mieste, kde žijú. Jeho vyvrcholením je každoročne súťaž, do ktorej 11- až 25-roční reportéri prihlasujú svoje príspevky v kategórii reportážny článok, fotografia a video. Víťazi z národného kola reprezentujú Slovensko v medzinárodnej súťaži, kde sa slovenským reportérom dlhodobo darí – v roku 2019 napr. získali päť prvých a jedno druhé miesto v konkurencii 45 zapojených krajín z celého sveta.

Mladí reportéri

Tvorba reportáží v programe Mladí reportéri pre životné prostredie štandardne prebieha tak, že skupinka žiakov si vyberie problém vo svojom blízkom okolí, ktorý sa ich dotýka: poškodenie zelene, zastavovanie ornnej pôdy, znečistený potok, nelegálna skládka na území obce, historické námestie „posiate“ žuvačkami... Úlohou pedagóga je metodicky viesť žiakov pri snahe o vyriešenie problému – od získavania „surovín“ pre reportáž (relevantné vyjadrenia

kompetentných pracovníkov či nezávislých odborníkov) cez navrhovanie riešení a spracovanie reportáží až po publikovanie v regionálnych médiách či na sociálnych sieťach.

Podpora pedagógom i študentom

Prostredníctvom projektu OBJEKTÍV 21 chceme pomôcť pedagógom aj študentom vytvárať výučbové programy s aktuálnymi témami: klimatická kríza, zero-waste, územné plánovanie, všímavý občan a občianska participácia. Dvadsaťjedenročný mladý reportér Matej Majerský natočil ku každej téme pútavé videá (s dĺžkou cca 7 minút), ktoré predstavujú environmentálnych aktivistov a ich tipy, ako môžu (nielen) mladí ľudia pomôcť. Na odľahčenie vytvoril aj krátke animácie, napríklad „cibuľové“. Animácia vychádza zo šoku, ktorý protagonistka videa a klimatická aktivistka Lucia Szabová zažila, keď si v obchode všimla cibuľu z Nového Zélandu.

Druhým výstupom projektu je séria manuálov Videoreportáž, Fotografia a Článok, adresovaná pedagógom aj reportérom. Obsahujú základnú metodiku programu YRE aj praktické tipy a upozornenia, ako sa vyhnúť chybám, aj inšpirácie v podobe ocenených príspevkov mladých reportérov. Manuály pre fotografiu a článok tvorí 21-ročná

Mladí reportéri v akcii

Adriána Henčeková, ktorá je do programu zapojená od svojich 14 rokov, vyhrala množstvo cien a dnes študuje žurnalistiku a environmentálnu pedagogiku. Všetky výstupy projektu – výučbové programy s videami, ako aj manuály budú k dispozícii na www.mladireporteri.sk do konca projektu na jar 2021. Do programu sa môžu školy zapojiť (bezplatne) už dnes prostredníctvom e-mailu zaslaného na adresu cea@cea.sk.

Od informácií k praktickým riešeniam

V súčasnosti majú mladí ľudia informácie o stave sveta vrátane tých ťaživých o hrozbách, ako sú klimatická kríza či koronakríza. Radi by sme pedagógom ponúkli iný pohľad na environmentálne vzdelávanie: od informácií po praktické riešenia. Mladí ľudia zapojení do programu YRE získavajú mnohé užitočné zručnosti pre život, ako sú práca so

zdrojmi, dotazníkový prieskum, oslovenie samosprávy či iných autorít, kontakt s médiami... To hlavné však je, že pocit frustrácie z náročných výziev 21. storočia môžu nahradiť aktívnym prístupom a prevzatím zodpovednosti za „svoj kúsok zeme“.

Text: Klaudia Medalová, CEA Trenčín, www.mladireporteri.sk, cea@cea.sk

Foto: CEA Trenčín

Projekt OBJEKTÍV 21: Mladí reportéri pre občiansku spoločnosť je podporený z programu ACF – Slovakia, ktorý je financovaný z finančného mechanizmu EHP 2014 - 2021. Správcom programu je Nadácia Ekopolis v partnerstve s Nadáciou otvorenej spoločnosti Bratislava a Karpatskou nadáciou.

Európska environmentálna agentúra

REDISCOVER Nature

fotosúťaž agentúry EEA

Tohtoročná fotografická súťaž Európskej environmentálnej agentúry (EEA) s názvom REDISCOVER Nature (Znovu objavte prírodu) vám ponúka možnosť podeliť sa prostredníctvom vašich snímok z fotoaparátu o svoj vzťah k prírode a životnému prostrediu okolo vás. Veď bez ohľadu na to, kde sa nachádzame, môžeme všetci spoločne obdivovať zázraky prírody. Ak sa chcete zapojiť do súťaže, stačí, ak do 30. septembra 2020 zašlete svoje najlepšie fotografie súvisiace s jednou z týchto troch kategórií: Detailné zábery prírody, Príroda pred dverami a Pohľad do ďaleka. EEA vyhlási víťazov súťaže v novembri 2020. Viac o pravidlách súťaže a účasti v nej sa dočítate na stránke REDISCOVER Nature.

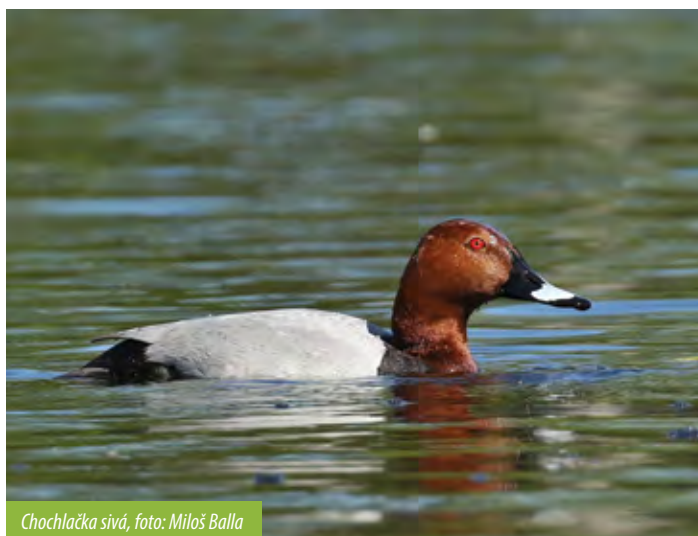
Text: EEA

Bonnský dohovor chráni ďalšie sťahovavé druhy voľne žijúcich živočíchov

V indickom meste Gandhinagar sa 15. až 22. februára 2020 konalo 13. zasadnutie konferencie zmluvných strán Dohovoru o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov (Bonnský dohovor) a pridružené mítingy Stáleho výboru dohovoru. Na rokovaní sa zúčastnilo 2 500 delegátov z 82 členských krajín a 5 nečlenských krajín dohovoru, agentúr Organizácie Spojených národov (OSN), medzinárodných a národných mimovládnych organizácií a médií. Počas zasadnutia bolo do príloh I a II Bonnského dohovoru zahrnutých 10 druhov.

Chochlačka sivá, foto: Miloš Balla

Do prílohy I bolo zahrnutých päť druhov: slon ázijský indický (*Elephas maximus indicus*), drop čiernotemenný (*Ardeotis nigricaps*), drop bielokrídly (*Houbaropsis bengalensis bengalensis*), albatros hnedo-biely (*Diomedea antipodensis*) a žralok dlhoplutvý (*Carcharhinus longimanus*). Dva druhy boli zahrnuté do príloh I aj II: jaguár americký (*Panthera onca*) a drop malý (*Tetrax tetrax*). Na území Slovenska je, bohužiaľ, drop malý regionálne vyhynutý druh. Do prílohy II boli zahrnuté tri druhy: ovca urial (*Ovis vignei*), žralok kladivohlavý (*Sphyrna zygaena*) a žralok šedivý (*Galeorhinus galeus*). Tri druhy (drop malý, žralok kladivohlavý a žralok šedivý) do nej navrhla zahrnúť Európska únia (EÚ). Pre 14 druhov boli schválené spoločné kroky zamerané na tvorbu plánov ochrany.

Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich

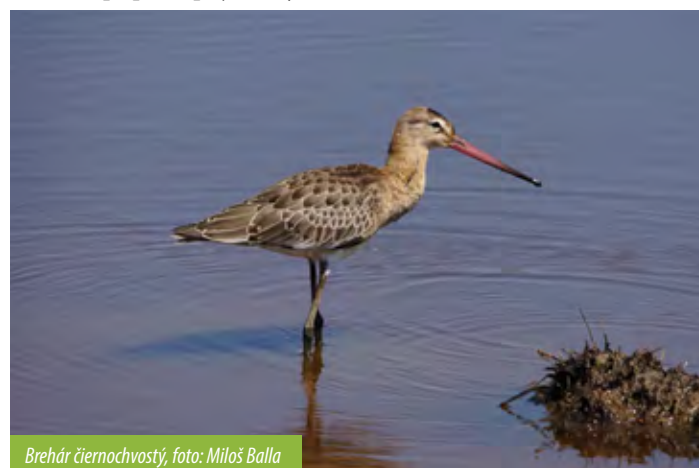
živočíchov (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals), t. j. Bonnský dohovor, ktorý zastrešuje OSN, poskytuje globálnu platformu na ochranu a trvalo udržateľné využívanie sťahovavých druhov živočíchov a ich biotopov. Predstavuje jediný globálny dohovor, ktorý sa špecializuje na ochranu sťahovavých druhov, ich biotopov vrátane ich migračných trás. Spolupracuje s množstvom medzinárodných organizácií, mimovládnych organizácií a s partnermi v médiách, ako aj s podnikateľským sektorom. Momentálne je jeho súčasťou 130 zmluvných krajín. Dohovor má dve prílohy, do ktorých sú jednotlivé druhy zaraďované, pričom môžu byť zapísané aj v oboch prílohách naraz, ak si to vyžadujú okolnosti. Príloha I predstavuje zoznam ohrozených sťahovavých druhov a príloha II zoznam sťahovavých druhov chránených pro-

stredníctvom dohôd a memoránd o porozumení. Slovenská republika je zmluvnou stranou Dohody o ochrane africko-euroázijských druhov vodného sťahovavého vtáctva (AEWA) a Dohody o ochrane populácií európskych netopierov (EUROBATS) a zároveň signatárom dvoch memoránd o porozumení – Memoranda o porozumení pri ochrane a manažmente stredo európskej populácie dropa fúzatého (*Otis tarda*) a Memoranda o porozumení o ochrane migrujúceho dravého vtáctva v Afrike a Eurázii.

Dohoda AEWA

Podobné zaradenia jednotlivých druhov živočíchov sa uskutočňujú aj v prípade Dohody AEWA, kde nedávno jej sekretariát informoval o akceptovaní výhrady EÚ, ktorú si uplatnila k zmenám prijatým na zasadnutí konferencie zmluvných strán Dohody AEWA (Durban, december 2018). Výhrada sa týkala 9 druhov a bola uplatnená, keďže v prípade prijatia týchto

zmien by bola potrebná aj zmena smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES z 30. novembra 2009 o ochrane voľne žijúceho vtáctva (smernica o vtákoch). Dotknuté druhy boli v rámci tabuľky 1 v prílohe 3 Dohody AEWA preradené zo stĺpca B do stĺpca A, čo znamená prísnejšiu ochranu, resp. pre druhy v stĺpci A by mali zmluvné strany zaviesť prísnejšie opatrenia, loviť sa môžu iba na výnimku. Prílohu 3 Dohody AEWA tvorí tzv. Action plan, ktorý tieto opatrenia určuje (opatrenia pre druhy zaradené v tabuľke 1). V rámci smernice o vtákoch sú tieto druhy zaradené v prílohe II. U nás hniezdia len tri druhy, z ostatných niektoré zimujú: kajka morská (*Somateria mollissima*) (z B do A), potápač dlhozobý/prostredný (*Mergus serrator*) (z B do A), chochlačka sivá (*Aythya ferina*) (z B do A), príloha II smernice o vtákoch, časť A, lastúrniciar strakatý (*Haematopus ostralegus*) (z B do A), cíbik chochlatý (*Vanellus vanellus*) (z C do A),

Brehár čiernochvostý, foto: Miloš Balla

Drop malý, foto: Stanislav Harvančík

príloha II smernice o vtákoch, časť B, **brehár hrdzavý** (*Limosa lapponica*) (z B do A), **brehár čierochostý** (*Limosa limosa*) (zmena sa netýka strednej Európy, zmenená bola len kategória v rámci A stĺpca), príloha II smernice o vtákoch, časť A, **po-brežník hrdzavý** (*Calidris canutus*) (z B do A), **kalužiak tmavý** (*Tringa erythropus*) (z B do A).

Gandhinagarská deklarácia

Konferencia zmluvných strán prijala **Gandhinagarskú deklaráciu**, čím vyslala odkaz 2. zasadnutiu otvorenej pracovnej skupiny pre globálny rámec pre biodiverzitu po roku 2020, ktoré sa uskutočnilo 24. až 27. februára 2020 v Ríme. **Deklarácia žiada o integráciu a prioritizáciu**

stáňovaných druhov a koncept ekologickej konektivity v globálnom rámci pre biodiverzitu po roku 2020, pričom udržanie a obnova ekologickej konektivity je top prioritou Bonnského dohovoru. Dôkazom toho je aj prijatá Gandhinagarská deklarácia, ktorú potvrdilo 130 členských krajín. **Prijatie globálneho rámca pre biodiverzitu po roku 2020 sa očakáva v októbri počas konferencie OSN Biodiverzita.**

Prvá správa o stave stáňových druhov živočíchov

Na zasadnutí bola odprezentovaná historicky prvá správa o stave stáňových druhov. Vyplynulo z nej, že **populácie väčšiny stáňových druhov**

živočíchov zahrnutých do Bonnského dohovoru sa znižujú a využívanie biologických zdrojov predstavuje pre tieto druhy výrazné ohrozenie. Konferencia odsúhlasila, že **sa uskutoční rozsiahlejší a komplexný prieskum s cieľom pochopenia stavu jednotlivých druhov a ohrození, ktorým čelia, pričom ako prvé budú preskúmané druhy z prílohy I dohovoru.** Špeciálne sa bude pristupovať k druhom, ktoré sú odchyťované z prírody s cieľom medzinárodného obchodu. Sekretariát Bonnského dohovoru preto v spolupráci so sekretariátom Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES) vypracuje zoznam

druhov z prílohy I s poznámkami, či sú takisto súčasťou príloh dohovoru CITES, a vyhodnotí dosah medzinárodného obchodu na stav zachovania druhov z prílohy I.

Politické opatrenia

Na ochranu kriticky ohrozeného **úhora európskeho** (*Anguilla anguilla*) bolo prijaté rozhodnutie, ktoré zahŕňa prípravu **akčného plánu na ochranu tohto druhu a týka sa všetkých krajín.** Takisto bolo schválených niekoľko prierezových politických opatrení so zreteľom na ohrozenia stáňových druhov, ako napr. **integrácia biodiverzity a stáňových druhov do národných politik** týkajúcich sa energie a klímy, podpora a presadzovanie obnoviteľnej energie priateľskej k voľne žijúcim živočíchom.

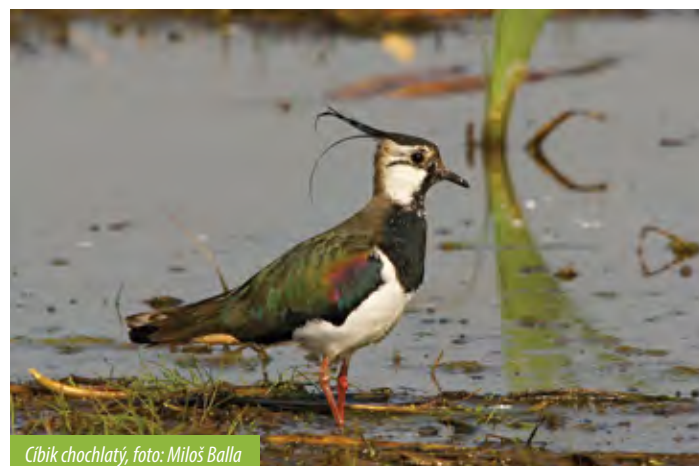
Prijatie rezolúcií a rozhodnutí

Závery zasadnutia vyústili do prijatia rezolúcií a rozhodnutí, ktorých cieľom je pomáhať chrániť stáňované druhy v globálnom meradle. Úloha dohovoru bola počas zasadnutia konferencie zmluvných strán výrazne akceptovaná. Dohovor má unikátnu pozíciu, aby nameroval ochranu stáňových druhov a ich biotopov a prispel k zvráteniu trendov úbytku druhov a biodiverzity vo svete. Viac informácií: <https://www.cms.int/cop13/>

*Text: Michaela Mrázová,
Andrea Lešová,
riaditeľstvo ŠOP SR*

Kalužiak tmavý, foto: Miloš Balla

Cibik chochlatý, foto: Miloš Balla

PRÍKLADY DOBREJ PRAXE – projekty prijímateľov nenávratného finančného príspevku z OP KŽP

Slovenská agentúra životného prostredia ako jeden z troch sprostredkovateľských orgánov pre operačný

program Kvalita životného prostredia (OP KŽP) v období rokov 2014 – 2020 riadi a implementuje projekty zamerané na zlepšenie stavu a ochrany životného prostredia v jeho rôznych oblastiach.

Prostredníctvom **1. prioritnej osi OP KŽP** podporuje Európska únia (EÚ) aj realizáciu projektov zameraných na **udržateľné využívanie prírodných zdrojov prostredníctvom rozvoja environmentálnej infraštruktúry**. Jedným z úspešne ukončených projektov v rámci výzvy č. 17 (OPKŽP-PO1-SC123-2017-17), zameranej na zabezpečenie spojitosti vodných tokov, je projekt **Odstraňovanie bariér na vodnom toku Turiec, rkm 7,530**. Na projekt ukončený v auguste 2019 boli Slovenskému vodohospodárskemu podniku, š. p., (SVP, š. p.) schválené celkové finančné prostriedky vo výške viac ako 914-tisíc eur.

Rieka Turiec s dĺžkou toku 77,4 km pramení v Kremnických vrchoch a odvodňuje územie s veľkosťou 934 km².

Cieľom projektu bolo **spriechodnenie migračnej bariéry na existujúcej hati na toku Turiec v meste Martin** vybudovaním nového rybovodu a zabezpečenie pozdĺžnej kontinuity vodného toku (8,966 km) od ústia rieky Turiec do rieky Váh. Vybudovaním rybovodu sa umožnila každoročná protiprúdová neresová migrácia sťahovavých rýb na neresiská vo vyšších úsekoch toku, odkiaľ sa po rozmnožení ryby presúvajú späť do dolnej časti toku. Okrem celoročnej migrácie rýb do vhodných biotopov sa realizáciou projektu umožnil návrat rýb na pôvodné stanovište v prípade povodní či znovuosídlenie areálu po znečistení toku, prípadne rozširovanie výskytu iných druhov vodných živočíchov. Rybovod má priaznivý dosah najmä na lipňové rybie pásmo.

Spriechodnenie migračnej bariéry na existujúcej hati na toku Turiec v meste Martin vybudovaním nového rybovodu a zabezpečenie pozdĺžnej kontinuity vodného toku

Prostredníctvom **2. prioritnej osi OP KŽP** podporuje EÚ aj realizáciu projektov zameraných na **adaptáciu na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy**. V máji 2019 v rámci výzvy č. 21 (OP-KŽP-PO2-SC211-2017-21), zameranej na preventívne opat-

Potok Bystrina pramení na území obce Košariská (328 m n. m.) a preteká južnou časťou Myjavského okresu. Bystrina napája vodnú nádrž Brezová a preteká intravilánom mesta Brezová pod Bradlom.

Realizáciou projektu bola vytvorená **protipovodňová ochrana**

Vodná stavba Brezová pod Bradlom - rekonštrukcia

renia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok, SVP, š. p., úspešne ukončil projekt **Vodná stavba Brezová pod Bradlom - rekonštrukcia**. Na projekt boli SVP, š. p., schválené celkové finančné prostriedky vo výške viac ako 332-tisíc eur. Jeho predmetom bolo **dotesnenie telesa hrádze vodnej stavby podzemnou tesniacou stenou a vybudovanie kontrolných a meracích zariadení telesa hrádze**. Realizáciou projektu bola umožnená zmena manipulačného poriadku a následne bol zväčšený retenčný priestor nádrže, ktorý slúži na zachytenie a zredukovanie povodňovej vlny na vodnom toku Bystrina.

v **geografickej oblasti Bystrina – Brezová pod Bradlom** na úrovni návrhových povodňových prietokov Q100 v koryte toku. Prínosom projektu je okrem zvýšenia ochrany obyvateľstva pred povodňami aj zmiernenie dosahov klimatických zmien na podnikateľské aktivity, ktoré umožnia hospodársky rozvoj mesta Brezová pod Bradlom.

Viac o projektoch podporených v rámci OP KŽP, ako aj všetky dôležité informácie nájdete na www.op-kzp.sk.

*Text: sekcia fondov EÚ SAŽP
Foto: archív SAŽP*

Programy nadnárodnej spolupráce v gescii MŽP SR

Program LIFE

Európska únia prostredníctvom svojho programu LIFE poskytuje finančné prostriedky na projekty, ktorých cieľom je **ochrana životného prostredia, prírody a klímy**. Program vznikol v roku 1992 s cieľom financovať projekty v EÚ a niektorých kandidátskych a susediacich krajinách. Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR) plní funkciu národného kontaktného bodu a poskytuje národné spolufinancovanie.

Piata fáza programu LIFE má na roky 2014 – 2020 pridelený celkový rozpočet vo výške 3,46 mld. eur a člení sa na tieto prioritné oblasti:

- životné prostredie a efektívne využívanie zdrojov,
- príroda a biodiverzita,
- zmiernenie zmeny klímy a adaptácia na zmenu klímy,
- správa a informovanie v oblasti životného prostredia a klímy.

Výzva na predkladanie žiadostí o grant na rok 2020 s objemom viac ako 430 mil. eur bola vyhlásená 2. apríla 2020. Týka sa tzv. tradičných projektov, integrovaných projektov a projektov technickej pomoci. Oprávneným žiadateľom je akákoľvek právnická osoba registrovaná v EÚ. Subjekty, ktoré budú participovať na projekte, môžu byť orgánmi verejnej správy, súkromnými obchodnými spoločnosťami alebo súkromnými neziskovými organizáciami (vrátane mimovládnych organizácií).

V nadchádzajúcom programovom období na roky 2021 – 2027 bude alokácia programu LIFE zvýšená na viac ako 5 mld. eur. Nové programové obdobie prinesie aj nové tematické zamerania. Bude možné financovať projekty zamerané nielen na ochranu prírody a klímy, ale aj na obehové hospodárstvo a prechod na čistú energiu.

Jedným z úspešných LIFE projektov bol aj **projekt Ochrana orla kriklavého na Slovensku**, ktorý trval viac ako 4 roky a skončil sa 30. júna 2015. Zabezpečenie ochrany hniezdných biotopov (ochranných zón) a nerušeného hniezdenia druhu boli jednými zo základných predpokladov na stabilizáciu populácie orla kriklavého na Slovensku. **Ochranné zóny zabezpečili ochranu 172 hniezd a 4 593 ha lesných biotopov pre 122 párov orla kriklavého a až o 20% zvýšili pravdepodobnosť úspešného hniezdenia.** Medzi ďalšie úspešné LIFE projekty, ktoré vysoko ocenila aj Európska komisia udelením ocenenia **Best LIFE Projects v oblasti Príroda**, patria aj projekty **Ochrana dáždovníka obyčajného a netopierov v budovách na Slovensku, Obnova endemických panónskych sla-**

Orla kriklavý

nisk a piesočný dún na južnom Slovensku.

Bližšie informácie o programe LIFE: <https://ec.europa.eu/easme/en/life> a www.minzp.sk/life.

Granty Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórskeho finančného mechanizmu

Iceland **Liechtenstein** **Norway**
Norway grants grants

Ďalšími programami nadnárodnej spolupráce v gescii MŽP SR sú granty Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) a Nórskeho finančného mechanizmu. MŽP SR ako správca programu aktívne pracuje spolu s donorskými programovými partnermi na dosiahnutí **cieľa programu SK-Klíma, ktorým je zmiernenie a prispôsobovanie sa zmene klímy.**

Cieľom dvoch aktuálnych výziev (ClimaUrban) je **zvýšená odolnosť proti zmene klímy a schopnosť reagovať na jej**

Projekt Modrá škola v Štiavnických Baniach

zmenu. Projekty v rámci týchto výziev sú zamerané na **akčné plány na zmiernenie a prispôsobovanie sa zmene klímy** a realizované miestnymi orgánmi v mestských oblastiach. Téma zvyšovanie povedomia o zmene klímy je venovaná výzva **ClimaEdu** a projekt **Climate Change Living Lab**. Výzva **ClimaEdu** bola určená pre základné a stredné školy a jej cieľom je **zvyšovanie povedomia žiakov o zmiernení a adaptácii na zmenu klímy formou teoretickej výučby, ako aj formou realizácie konkrétnych fyzických**

opatrení v priestoroch škôl a v školských areáloch.

Stredisko environmentálnej výchovy (SEV) SAŽP Dropie pripravuje v spolupráci s nórskymi partnermi Bjerknnes Centre for Climate Research a mestom Trondheim spoločný **projekt – Climate Change Living Lab**, vďaka ktorému by sa ubytovňa, areál a programy SEV SAŽP Dropie mali premeniť na **progresívny Living Lab s nosnou témou adaptačných a mitigačných opatrení na klimatické zmeny.**

V priebehu júna 2020 sa bude realizovať 3. fáza hodnotenia projektov pre všetky doteraz zverejnené otvorené výzvy. Výsledky hodnotení budú na webovej stránke <https://www.eeagrants.sk/>.

V rámci programu SK-Klíma je dôležitým a účinným prvkom

grantov EHP a Nórskeho finančného mechanizmu aj bilaterálna spolupráca. Prostredníctvom otvorenej výzvy na malé cestovné granty sú prioritne podporené krátkodobé iniciatívy v partnerskej krajine, ktorých cieľmi sú zmiernenie a prispôsobovanie sa zmene klímy.

V roku 2020 MŽP SR ešte plánuje vyhlásiť dve otvorené výzvy, ktoré budú zamerané na obnovu znehodnotených ekosystémov a na zvyšovanie povedomia o zmene klímy.

Text: MŽP SR

Intenzívnou spoluprácou k lepšej kvalite ovzdušia na Slovensku

Prísne opatrenia na zamedzenie šírenia ochorenia COVID-19 dočasne znížili koncentrácie znečisťujúcich látok v ovzduší po celom svete.

Slovenský hydrometeorologický ústav (SHMÚ) informuje o priemernom 25 % poklese koncentrácií oxidu dusičitého (NO₂) a oxidov dusíka (NO_x) v ovzduší na území Slovenska počas prvého mesiaca opatrení, ktorý zapríčinili predovšetkým obmedzenia v doprave. S postupným uvoľňovaním prijatých opatrení sa však kvalita ovzdušia vracia do starých koľají. Európska vesmírna agentúra prostredníctvom satelitných záberov ukazuje, že kvalita ovzdušia sa nielen vracia do pôvodného nepriaznivého stavu, ale koncentrácie znečisťujúcich látok v ovzduší môžu byť pri ekonomickom reštarte krajín vyššie ako pred vypuknutím pandémie. Štátne a samosprávne orgány prichádzajú s opatreniami na zlepšenie kvality ovzdušia, ktoré zároveň môžu v súčasnej situácii prispieť k predchádzaniu znečisťovania ovzdušia. Zameraný na túto oblasť je aj projekt LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia z dielne Ministerstva životného prostredia SR (MŽP SR).

Slovenská republika patrí k členským štátom EÚ, ktoré dlhodo- bo čelia problémom s kvalitou ovzdušia, čo má výrazne negatívny vplyv na verejné zdravie a životné prostredie (ŽP). Napriek niektorým zlepšeniam dosiahnutým v posledných rokoch je situácia stále neuspokojivá. Na kvalitu ovzdušia negatívne vplyva najmä prekračovanie koncentrácií prachových častíc PM₁₀ a jemných prachových častíc PM_{2,5}, benzo(a)pyrénu, oxidu dusičitého (NO₂) a prízemného ozónu. Hlavnými zdrojmi znečisťovania ovzdušia sú lokálne kúreniská so spaľovaním tuhých palív v domácnostiach, ďalej doprava, priemysel a energetika.

Lepšie ovzdušie s podporou EÚ

V snahe presadzovať víziu klimaticky neutrálnej Európy vyčlenila Európska komisia (EK) investície vo výške viac ako **100 miliónov eur na podporu 10 nových projektov programu LIFE pre ŽP a ochranu klímy**. Integrované projekty s cieľom zvyšovania kvality života pomáhajú členským štátom dodržiavať právne predpisy EÚ v šiestich oblastiach – príroda, voda, ovzdušie, odpady, zmierňovanie zmeny klímy a adaptácia na zmenu klímy. Vyčlenené financie podporia inovatívne projekty z tejto výzvy na Cypre, v Estónsku, vo Francúzsku, v Grécku,

Ilustračná fotografia

Írsku, Lotyšsku, Španielsku, Českej republike a na Slovensku. Slovenský projekt LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia z dielne MŽP SR, podporený komunitárnym programom EÚ, nasleduje Malopoľský model efektívneho riadenia kvality ovzdušia prostredníctvom zriadenia pozícií tzv. ekomanážerov. Úlohou ekomanážerov je na lokálnej úrovni poskytovať poradenstvo samosprávnym orgánom a občanom, sledovať dodržiavanie právnych predpisov v oblasti ochrany ovzdušia, zvyšovať environmentálne povedomie verejnosti a propagovať dostupné nástroje na zlepšenie kvality ovzdušia, akými sú dotačné mechanizmy na modernizáciu vykurovacích zaria-

dení a využívanie obnoviteľných zdrojov energie.

Poľský projekt pozitívne hodnotí a dáva za príklad členským štátom EÚ Výkonná agentúra pre malé a stredné podniky (EASME), ktorá program LIFE koordinuje. Inovatívne opatrenia projektu LIFE Malopoľska inšpirujú aj zahraničné projekty v Bulharsku, Slovinsku, Maďarsku, Taliansku, Belgicku a Španielsku. Nárast národných projektov a iniciatív v oblasti kvality ovzdušia svedčí o potrebe efektívne riadiť kvalitu ovzdušia naprieč EÚ. Zdieľaním dobrej praxe na medzinárodnej úrovni deklarujú krajiny vôľu riešiť otázku kvality ovzdušia ako spoločný globálny problém prijatím lokálnych opatrení.

Národná sieť manažerov kvality ovzdušia na Slovensku

Hlavným zámerom projektu LIFE IP – Zlepšenie kvality ovzdušia je zlepšiť kvalitu ovzdušia a znížiť tak vystavenie obyvateľstva škodlivým vplyvom látok znečisťujúcich ovzdušie prostredníctvom efektívneho riadenia kvality ovzdušia vytvorením národnej siete manažerov kvality ovzdušia (MKO). Tí posilnia kapacity regionálnych a miestnych orgánov a ich pozície sú zriadené na úrovni štátnych a samosprávnych orgánov pre celé územie Slovenska. Postupne sú obsadzované miesta v rámci MŽP SR, Slovenskej agentúry životného prostredia a samosprávnych krajov (Ban-

Zo stretnutia ministra ŽP Jána Budaja so Združením samosprávnych krajov SK 8

ská Bystrica, Trenčín, Trnava, Žilina, Prešov, Košice). Projekt počíta so spoluprácou aj s ostatnými samosprávnymi krajmi a tiež s tretím sektorom. Obsadzovaním MKO na regionálnej úrovni chce envirorezort využiť reálne poznatky samospráv a zefektívniť riadenie kvality ovzdušia na Slovensku.

Úlohou MKO je poskytovať odborné poradenstvo v oblasti kvality ovzdušia na lokálnej úrovni a zlepšiť aplikáciu riešení na zlepšenie kvality ovzdušia priamo v regiónoch, predovšetkým návrhom a podporou opatrení, monitorovaním ich plnenia, poskytovaním informácií o možnostiach financovania opatrení zameraných na zlepšenie kvality ovzdušia, zvyšovaním environmentálneho povedomia v oblasti ochrany ovzdušia prostredníctvom vzdelávacích programov a osvetových kampaní.

Posilnenie kompetencií samospráv

Envirorezort avizuje zmeny legislatívy v oblasti ochrany ovzdušia. Podľa informácií, ktoré boli odprezentované na pracovnom zasadnutí s verejnou správou ohľadom príprav novej právnej úpravy v oblasti ochrany ovzdušia, sú plánované viaceré významné zmeny. Výšky základných poplatkov za znečisťujúce látky chce envirorezort

aktualizovať tak, aby ich sadzba viac motivovala znečisťovateľov ovzdušia k ďalšiemu znižovaniu emisií. Určením nábehového kompenzačného koeficientu sa má doceliť postupné zvýšenie poplatkov v priebehu nasledujúcich piatich rokov. Posilniť sa má princíp „znečisťovateľ platí“, zároveň by sa však mala znížiť administratívna záťaž pre prevádzkovateľov zdrojov znečistenia ovzdušia. Ďalej plánuje envirorezort zaviesť **reguláciu vybraných činností a malých zdrojov znečistenia**, ktoré budú kontrolované mestami a obcami. V procese posudzovania vplyvov na životné prostredie (EIA) chce zaviesť povinný obsah dokumentácií pre posúdenie vplyvov na kvalitu ovzdušia. Taktiež avizuje implementáciu zákazu používania určitých typov kotlov od roku 2030.

Šéf envirorezortu Ján Budaj informoval o plánovaných zmenách v oblasti efektívnejšieho výkonu štátnej správy. „*Chceme posilniť kontrolovateľnosť výkonu ochrany ŽP na okresných úradoch tak, aby ministerstvo malo reálny vplyv na kvalitu práce pracovníkov,*“ zdôraznil minister. Envirorezort plánuje zaviesť aj nové právomoci pre obce a vyššie územné celky, ktoré by mali umožniť samosprávam lepšie sa podieľať na vypracovaní programov na zlepšenie kvality

ovzdušia a zavádzať aj príslušné opatrenia. Ich úlohou, v spolupráci s manažérmi kvality ovzdušia, bude zvýšiť informovanosť o kvalite ovzdušia vo svojom regióne, šíriť osvetu medzi obyvateľstvom ohľadom možnosti zlepšenia kvality ovzdušia, zabezpečovať poradenstvo v otázkach podpory výmeny kotlov a informovať zastupiteľstvo o vývoji kvality ovzdušia na každoročnej báze. Avizované zmeny sú momentálne v štádiu návrhu a ich finálna verzia bude závisieť od vznesených pripomienok v rámci legislatívneho procesu tvorby a schvaľovania právneho predpisu.

Zelený reštart ekonomiky

Predpokladá sa, že na úspešný reštart Slovenskej republiky nebude stačiť opäť otvoriť obchody a prevádzky, ale podľa slov ministra Budaja bude potrebné nastaviť nový smer, napríklad vo využívaní nových informačných a environmentálnych technológií, prostredníctvom ktorých sa Slovenská republika môže zbaviť rizík spojených prednostne s jednostranným zameraním priemyslu, slabou potravinovou sebestačnosťou a zaostávaním regiónov. Je potrebné zamerať sa na hospodársky rozvoj postavený na pilieroch nových environmentálnych technológií, obehovom hospodárstve, ale aj ďalších nástrojoch environmentálnej

politiky. Slovensku sa naskytá možnosť podporiť iniciatívu a zaradiť sa do programov Zelenej obnovy európskej ekonomiky a Európskej zelenej dohody, čím môžeme získať výhodnú politickú a ekonomickú pozíciu v rokovaniach o rozpočte EÚ, zdravšiu krajinu, nové pracovné miesta a financie potrebné na ďalší rozvoj. Hlavným zámerom Európskej zelenej dohody je dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050. „*Je najvyšší čas skončiť dobu rozsiahlej štátnej korupcie, ale aj dlhodobé ignorovanie modernizácie a ekologizácie, t. j. ozdravenia Slovenska. Aj o tom je naša skúsenosť s COVID-19. Využime šancu reštartu a urobme Slovensko zdravšou a úspešnejšou krajinou,*“ zdôraznil minister Ján Budaj.

V súvislosti s ozdravením Slovenska bude jednou z najväčších priorít envirorezortu zlepšenie kvality ovzdušia, ktoré bolo často diskutované práve počas pandémie. Viditeľná dočasná zmena v kvalite ovzdušia, dosiahnutá predovšetkým obmedzeniami v doprave, poslúži nepochybne ako inšpirácia pre inovatívne opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia.

*Text: koordináčna jednotka LIFE IP – Zlepšenie kvality
Ilustračné fotografie:
Pixabay a MŽP SR*

Horehronie v lete, raj v Tatrách

DOVOLENKA NA SLOVENSKU DOBBÝ NAPAD
www.slovakia.travel

Dolinami sa vinúce číre potoky, lesy plné života, krásne scenérie pohorí, ale aj nekonečných lúk a pasienkov. To je Horehronie v letnom období. Bonusom k krásnej prírode je Čiernohronska železnica, pamiatky, unikátny folklor

a neopakovateľné gastronomické zážitky v kolibách a na salašoch. Nezabudnuteľným zážitkom je aj jazda historickým vlakom naprieč Horehroním s prejazdom Telgártskou slučkou a Chmarošským viaduktom či jazda zubačkou popri salaši Zbojská. To je len kúsok toho, čo Horehronie ponúka, len kúsok jeho srdca.

Horehronie to je aj 164 značených turistických trás

Horehronie tvoria aj najkrajšie národné parky Slovenska – Nízke Tatry, Muránska planina – a do jeho územia zasahuje aj chránená krajinná oblasť Poľana a Slovenské rudohorie. Región ponúka **164 značených turistických trás s dĺžkou 1 227 km**. Vybrať sa môžete napríklad na **najvyšší vrch Nízkych Tatier Ďumbier** (2 043 m n. m.), ktorý sa vypína na hlavnom hrebene medzi Krúpovou hoľou (1 927 m n. m.) a Králičkou (1 785 m n. m.). Na severe sa javí ako mohutný vysokohorský masív, jeho vyše 500 metrov vysoké steny, piliere a žľaby spadajú do ľadovcových kotlov v záveroch Bystrej a Ludárovej doliny. Miernejšie južné svahy pokrývajú polia žulových skál. Najkratšia trasa na Ďumbier vedie z južnej strany Nízkych Tatier. Zároveň ide o najfrekventovanejší chodník na Chatu generála M. R. Štefánika, ktorý slúži ako zásobovacia cesta horských nosičov. Z vrcholu Ďumbiera sa naskytá rozsiahly panoramatický pohľad na pohoria stredného a severného Slovenska. Turisticky atraktívna je aj **Zejmarská roklina**, ktorá je síce jednou z najkratších roklín v Slovenskom raji, no je

plná typických prvkov, ako sú lávky, rebríky či stúpačky. Poskytuje adekvátny zážitok, aký väčšina návštevníkov Slovenského raja očakáva. Turistické modré značenie je jednosmerné

a zavedie vás priamo na planinu Geravy (1,1 km, 43 min.). Počas trasy budete prechádzať popri Nálepkových vodopádoch, ktoré možno zložiť vďaka rebríkom a stúpačkám. Pre rodiny,

Spoznávať môžete aj miestne lesy

ale i vášnivých bádateľov sú na Horehroní určené **originálne náučné chodníky v Lesníckom skanzene vo Vydrove, Medvedou stopou, Chodník Sama Chalupku, Zbojnický chodník Jakuba Surovca, Prdimuchov chodník** o jedinom slovenskom upírovi v Hornej Lehote či **Náučný chodník k Muránske mu hradu**. Zábavu ponúkajú aj **lezecký park a Interaktívny náučný chodník so zvukmi lesa na Táloch a putovanie na koňoch Huculskou magistrálou**. Prijemné schladenie počas horúcich letných dní poskytujú aj **unikátne jaskyne** (Bystrianska jaskyňa, Jaskyňa mŕtvych netopierov...) a **prírodné kúpaliská** (Krpáčovo, Tále...). Zastaviť sa môžete aj v **kúpeľoch Brusno**.

Historické vláčiky a železnica

Medzi najnavštevovanejšie turistické atrakcie v regióne patrí **Čiernohronska železnica**. Má už 111 rokov a pre turistov premáva od roku 1992. Jej prvú jazdu tento rok zastavil koronavírus, ale v súčasnosti už jazdí a odvezieť sa ňou podľa aktuálneho cestovného poriadku (www.chz.sk). V areáli stanice je umiestnených viacero stojanov s dezinfekčnými prostriedkami, vstupenky do vlakov sa predávajú za prísnych hygienických opatrení. Povinnou výbavou pre personál a návštevníkov je rúško. Vstup do malého staničného múzea je regulovaný. Výhodou Čiernohronskej železnice je 20 otvorených vagónikov, z ktorých je nielen krásny výhľad, ale návštevníci v nich môžu sedieť po jednom a dodržať tak predpísaný odstup. Jedinečné balocké scenérie určite

Bicyklom sa dostanete až na Kráľovu hoľu

potešia nielen železničných nadšencov, ale aj všetkých milovníkov prírody. Počas leta sa môžete tešiť aj na obľúbený Astrovlak, ktorý sa vydá v troch termínoch naprieč Lesníckym skanzenom vo večerných hodinách k horárni, kde pod dohľadom odborníkov z Hvezdárne v Banskej Bystrici môžete pozorovať hviezdy teleskopickými ďalekohľadmi aj s astronomickou prípravou. Na Horehroní sa počas leta môžete previezť aj obľúbeným histo-

rickým vláčikom alebo zbojnickým expresom. Vzhľadom na krízu spojenú s ochorením COVID-19 má síce naplánovaných menej jazd, ako sa pôvodne predpokladalo, ale vynahradí to zaujímavý sprievodný program. **Horehronský expres** bude vypravený 25. júla, 1. a 22. augusta na trase Brezno – Červená Skala – Dedinky/Mlyny. Prejde pritom magickými tunelmi, špirálovitou Telgártskou slučkou a viaduktmi vyrážajú-

Láka aj Zejmarská roklina

ciami dych až do Slovenského raja. Jeho cieľovou zastávkou je obec Dedinky, ktorá láka turistov za relaxom pri vodnej nádrži Palcmanová maša. V okolí je niekoľko pekných turistických trás, napr. už spomínaná Zejmarská roklina či zaujímavý náučný areál Ekocentrum Dedinky, kde sa môžu návštevníci počas komentovanej prehliadky zoznámiť s liečivými rastlinami a pestrým svetom hmyzu. **Zbojnický expres** pôjde v termínoch 19. júla, 2. a 23. augusta. Premávať bude na trase Brezno – sedlo Zbojská – Tisovec. Cestujúci si môžu vybrať, či vystúpia v sedle Zbojská a strávia celý deň napríklad prechádzkou po Zbojníckom chodníku Jakuba Surovca, alebo sa odvezú až do Tisovca, kde ich bude čakať zaujímavá prehliadka železničného múzea. V Tisovci sa cestujúci zdržia jednu hodinu a následne sa vrátia na Zbojskú, kde môžu pokračovať návštevou na salaši Zbojská či prechádzkou k vyhladkovej veži. O zábavu detí na trase Horehronského expresu sa postarajú klauni z hereckej skupiny Volovo volvo svojimi žonglérskymi a akrobatickými kúskami, humorom a rôznymi hrami. Novinkou tohto leta bude príbeh hámorníkov, ktorí sa spoločne s cestujúcimi odvezú za prácou do hút a hámrov bývalého Pohorelského železiarskeho komplexu. V Zbojníckom expresu bude na cestujúcich čakať zbojník Jakub Surovec so spolutovarišom Tomášom Gregušom.

Región spoznáte aj zo sedla bicykla

Horehronie, **Bike & E-bike región**, vďaka svojmu členitému terénu a rozmanitej prírode ponúka **76 značených cyklotrás** s dĺžkou viac ako **865 km** s rôznou náročnosťou, ktoré zaručujú aktívny odpočinok pre náročných i rodiny s deťmi. Ak ste na tom s kondíciou trochu horšie, môžete využiť ponuku **elektrobicyklov**, vďaka ktorým ušetríte veľa síl i času a zároveň spoznáte viac zákutí regiónu. Pri výbere vám pomôže internetová stránka cyklo.horehronie.sk.

sk, kde nájdete okrem deviatich e-bike požičovní online aj tipy na cyklovýlety a mapy značených cyklotrás. Napríklad sa môžete vybrať na cestu okolo jazera Krpáčovo, na Srdiečko či za výhľadmi z Kráľovej hole. Ak si vyberiete cyklovýlet na Kráľovu hoľu, začnete na Šumiáci (887 m n. m.), odkiaľ vedie zelená cyklotrasa so stúpaním dlhým 5 576 metrov po asfaltovom a neskôr štrkovom povrchu. Po 5 km sa dostanete do výšky 1 277 m n. m. na rázcestie Havrania, kde sa napojíte na žltú cyklotrasu dlhú 8 591 metrov, ktorou vystúpite cez Predné sedlo priamo na Kráľovu hoľu (1 946 m n. m.).

Zážitkom je previezť sa Čiernohronskou železničkou

Naspäť sa dostanete tou istou trasou so značným klesaním.

Horehronie toho ponúka oveľa viac. Záleží len na vás, či budete pozorovať prírodu s bohatou faunou a flórou, alebo sa vydáte spoznávať jeho pamiatky, múzeá či rázovité dedinky s jedinečným folklórom a gastronómiou, alebo ho využijete na relax. Veríme, že ak si vyberiete akúkoľvek formu jeho spoznávania, zostane vám hlboko v srdci.

Text: redakcia *Enviromagazínu*

Zdroj a foto:

www.turistika.horehronie.sk

a.cyklo.horehronie.sk

